

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και Οργανωμένου
Εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

Κράτος Δικαίου και Διαφθορά: Η προσέγγιση του Ευρωπαϊκού
Κοινοβουλίου. Σύγκριση των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για
το Κράτος δικαίου σε ότι αφορά τη διαφθορά σε διάφορα κράτη της
Ευρώπης και στην Ελλάδα και κριτικός σχολιασμός της οπτικής και των
ευρημάτων των εκθέσεων.

Αικατερίνη Γ. Κοκονού

Επιβλέπων καθηγητής : Ιωάννης Πέτσας

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Κράτος Δικαίου και Διαφθορά: Η προσέγγιση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Σύγκριση των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το Κράτος δικαίου σε ότι αφορά τη διαφθορά σε διάφορα κράτη της Ευρώπης και στην Ελλάδα και κριτικός σχολιασμός της οπτικής και των ευρημάτων των εκθέσεων.

Αικατερίνη Γ. Κοκονού

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:
Ιωάννης Πέτσας

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Σοφία Βιδάλη

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ιωάννη Πέτσα για όλη την βοήθεια, τις χρήσιμες συμβουλές, την καθοδήγηση καθώς και την αμέριστη συμπαράσταση του κατά την συγγραφή της διπλωματικής εργασίας. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους φίλους ήταν μαζί μου σε αυτό το ταξίδι και πιο συγκεκριμένα τον σύντροφό μου Κωνσταντίνο καθώς και την καρδιακή μου φίλη Πόπη. Τέλος, ευχαριστώ θερμά από καρδιάς τους γονείς και τον αδερφό μου, που χωρίς αυτούς δεν θα ήμουν εδώ που είμαι τώρα.

Περίληψη

Η διαφθορά αναμφίβολα είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο που έχει επηρεάσει όλους τους κοινωνικούς και πολιτικούς τομείς και δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο το Κράτος-Δικαίον. Μέσω των αναλύσεων των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ελλάδας θα ασκηθεί κριτική για την αποτελεσματικότητά της αντιμετώπισης του φαινομένου της διαφθοράς δίνοντας έμφαση κυρίως στην πολιτική διαφθορά.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται όχι μόνο στην έννοια της διαφθοράς, εξετάζοντας τον ορισμό της και τις δυσκολίες που προκύπτουν για την διαμόρφωση ενός ενιαίου ορισμού, αλλά επικεντρώνεται επίσης στην έννοια της αρχής του κράτους δικαίου. Αναλύονται οι διάφορες μορφές διαφθοράς, όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, η ευνοιοκρατία, ο νεποτισμός, ο εκβιασμός και η κατάχρηση εξουσίας. Έπειτα από την θεωρητική ανάλυση της διαφθοράς και της αρχής του κράτους δικαίου, αναλύονται οι εκθέσεις των προαναφερθέντων χωρών και κυριότερα των χρονολογιών 2020-24. Σκοπός της εργασίας είναι η κριτική ανάλυση των ευρημάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Λέξεις κλειδιά

Διαφθορά, Αρχή Κράτους Δικαίου, Εκθέσεις Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Rule of Law and Corruption: The European Parliament's Approach

A comparison of the European Parliament's reports on the Rule of Law concerning corruption in various European countries and Greece, along with a critical commentary on the perspective and findings of these reports.

(Aikaterini G. Kokonou)

Abstract

Corruption is undoubtedly a timeless phenomenon that has impacted all social and political sectors, inevitably influencing the Rule of Law. Through an analysis of reports from Germany, France, Italy, and Greece, this study critiques the effectiveness of combating corruption, with a particular emphasis on political corruption.

This thesis focuses not only on the concept of corruption, examining its definition and the challenges in formulating a unified definition, but also delves into the principle of the Rule of Law. Various forms of corruption, such as bribery, graft, favoritism, nepotism, extortion, and abuse of power, are analyzed. Following the theoretical analysis of corruption and the principle of the Rule of Law, the reports of the countries, primarily from 2020 to 2024, are examined. The aim of the study is to critically analyze the findings derived from the analysis of European Parliament reports.

Keywords

Corruption, Rule of Law, European Parliament Reports

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	10
1 ^ο Κεφάλαιο	11
Η έννοια της διαφθοράς.....	11
1.1. Η αποτύπωση του ορισμού της διαφθοράς και η δυσκολία ενός ενιαίου ορισμού	11
1.2.1. Μορφές της διαφθοράς	14
1.2.1.1 Δωροδοκία και δωροληψία	14
1.2.1.2 Ευνοιοκρατία και νεποτισμός	15
1.2.1.3. Εκβιασμός.....	15
1.2.1.4. Κατάχρηση εξουσίας	16
1.2.1.5. Διασπάθιση δημοσίου χρήματος	16
1.2.1.6. Εμπορία επιρροής	17
1.2.1.7. Συγκρούσεις συμφερόντων	17
1.2.1.8. Διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα	18
2 ^ο Κεφάλαιο	19
Πολιτική διαφθορά	19
2.1. Ο ορισμός της πολιτικής διαφθοράς.....	19
2.2. Η σχέση της πολιτικής διαφθοράς με το κρατικό και κρατικό-εταιρικό έγκλημα και τα χαρακτηριστικά της	21
2.2.2. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις για την πολιτική διαφθορά ως κρατικό και κρατικό-εταιρικό έγκλημα.....	24
2.3. Δικαστική διαφθορά	26
2.4. Αστυνομική διαφθορά	28
3 ^ο Κεφάλαιο	30
Η έννοια του Κράτους-Δικαίου	30
3.1. Ο ορισμός και οι θεμελιώδεις αρχές του Κράτους-Δικαίου.....	30
3.2. Η σχέση του Κράτους-Δικαίου με το φαινόμενο της διαφθοράς ..	33
4 ^ο Κεφάλαιο	36
Εκθέσεις Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου για το Κράτος-Δικαίου και τη διαφθορά παίρνοντας ως παραδείγματα την Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία και την Ελλάδα τις χρονολογίες 2020-2024.....	36

4.1. Αιτιολόγηση χρήσης των εκθέσεων των παρακάτω χωρών.....	37
4.1.1 Εκθέσεις Γερμανίας	40
4.1.2. Εκθέσεις Γαλλίας.....	44
4.1.3. Εκθέσεις Ιταλίας	47
4.1.4. Εκθέσεις Ελλάδας.....	50
4.2. Σύγκριση εκθέσεων	53
4.2.2. Διαφθορά και ατιμωρησία	57
5 ^ο Κεφάλαιο	59
Κριτική στις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	59
5. Η αποτελεσματικότητα τους και η πρόληψη τους κατά της διαφθοράς	59
Επίλογος	64

Συντομογραφίες

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Α.Δ.: Εθνική Αρχή Διαφάνειας

ΟΟΣΑ: Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD στα αγγλικά)

GMC: Multidisciplinary Group on Corruption

AFA: Agence Française Anticorruption (Γαλλική Υπηρεσία Καταπολέμησης της Διαφθοράς)

HATVP: Haute Autorité pour la transparence de la vie publique (Υψηλή Αρχή για τη Διαφάνεια της Δημόσιας Ζωής)

CNCCFP: Commission Nationale des Comptes de Campagne et des Financements Politiques (Εθνική Επιτροπή για τους Λογαριασμούς των Εκλογικών Εκστρατειών και της Πολιτικής Χρηματοδότησης)

ANAC: Autorità Nazionale Anticorruzione (Εθνική Αρχή κατά της Διαφθοράς)

UMP: Union pour un Mouvement Populaire

GdF: Guardia di Finanza (Φρουρά Οικονομικών)

Εισαγωγή

Αναμφίβολα, το φαινόμενο της διαφθοράς είναι ένα γενικευμένο «αγκάθι» ως προς την αντιμετώπισή του μιας και δεν υπάρχει ούτε ενιαίος ορισμός ούτε ενιαία γραμμή της αντιμετώπισής του από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το φαινόμενο της διαφθοράς και δη της πολιτικής διαφθοράς έχει πάρει τεράστια έκταση στις μέρες μας με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να λάβει δραστικά μέτρα με σκοπό να προστατεύσει τα συμφέροντα της και να προασπίσει το θεσμό του κράτους-δικαίου. Αυτό προσπαθεί να το επιτύχει μέσω των εκθέσεων και των συστάσεων που δημοσιεύει ανά έτος για την κάθε χώρα. Όμως το ερώτημα που γεννάται είναι αν και κατά πόσο το κράτος-δικαίου καταπολεμά τη διαφθορά. Το ερώτημα αυτό θα επιχειρηθεί να απαντηθεί μετά την ανάλυση ορισμένων εκθέσεων που θα παρθούν ως παραδείγματα μιας και ο πυρήνας της εργασίας είναι η σύγκριση των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διαφθορά και το κράτους-δικαίου.

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί κατά τη συγγραφή της εργασίας είναι από το γενικό στο ειδικό. Στο πρώτο κεφάλαιο θα δοθεί ο ορισμός της έννοια της διαφθοράς καθώς και οι μορφές της και στη συνέχεια θα αναλυθεί πιο συγκεκριμένα η πολιτική διαφθορά και τα χαρακτηριστικά της. Εν συνεχεία στο τρίτο κεφάλαιο, θα δοθεί τόσο ο ορισμός όσο και τα χαρακτηριστικά του κράτους-δικαίου προκειμένου να δούμε πως συνδέεται η θεμελιώδης έννοια του με το φαινόμενο της διαφθοράς. Μετέπειτα, θα αναλυθούν ορισμένες εκθέσεις του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου παίρνοντας παράδειγμα τις ακόλουθες χώρες: Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία και Ελλάδα. Κατόπιν ανάλυσης των εκθέσεων θα ακολουθήσει η σύγκριση τους και στο επόμενο κεφάλαιο θα παρατεθούν ορισμένα παραδείγματα υποθέσεων πολιτικής διαφθοράς που προσβάλουν τον θεσμό του κράτους-δικαίου αποδεικνύοντας έτσι ότι υπάρχει ατιμωρησία ως προς αυτό το φαινόμενο. Στο τελευταίο και πέμπτο κεφάλαιο, θα αναλυθεί η αντεγκληματική πολιτική κατά της διαφθοράς, όπως αυτή αποτυπώνεται στις προαναφερθείσες εκθέσεις, η συμβολή της στην ουσιαστική αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς και η βλάβη που προκαλείται από το τελευταίο σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο στην κάθε χώρα, όσο και στα συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1^ο Κεφάλαιο

Η έννοια της διαφθοράς

Το κεφάλαιο αυτό θα πραγματευτεί αναλυτικά το φαινόμενο της διαφθοράς γενικότερα καθώς και τις μορφές που έχει ειδικότερα. Αφετηρία θα είναι ο ορισμός της διαφθοράς κατά προσέγγιση καθώς και οι δυσκολίες που συναντώνται τόσο κατά την αποτύπωσή ενός ενιαίου ορισμού όσο και η προβληματική μιας ενιαίας αντιμετώπισης από τα κράτη μέλη. Αναμφίβολα, είναι ένα πανευρωπαϊκό φαινόμενο και έτσι η Ευρωπαϊκή ένωση με τη σειρά της έχει προσπαθήσει να επιβάλλει στα Κράτη-μέλη συστάσεις για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο αυτό που αποτελεί το μεγαλύτερο αγκάθι για τα συμφέροντά της μέχρι και σήμερα. Έπειτα, μετά την προσέγγιση του ορισμού της διαφθοράς και την παράθεση των δυσκολιών θα δοθούν οι μορφές της διαφθοράς που συναντώνται και ενισχύουν το φαινόμενο.

1.1. Η αποτύπωση του ορισμού της διαφθοράς και η δυσκολία ενός ενιαίου ορισμού

Ως διαφθορά ορίζεται γενικά η κατάχρηση εξουσίας και η παραβίαση αξιών κυρίως από άτομα με εκτελεστική, δικαστική ή νομοθετική εξουσία ακόμα και από δημόσιους υπαλλήλους που κατέχουν υψηλή κοινωνική θέση και εκμεταλλευόμενοι το αξίωμα τους αποσκοπούν στην απόκτηση του ιδιωτικού τους οφέλους (Ράικος, 2006: 86). Το φαινόμενο της διαφθοράς υπονομεύει τις αξίες και τον ρόλο των οργάνων που εργάζονται για την κοινωνία μιας και ο σκοπός τους είναι να βοηθήνε την κοινωνία και να διευκολύνουν τη ζωή της παρέχοντας υπηρεσίες που είτε συμβάλουν στην απονομή δικαιοσύνης(δικαστική εξουσία), είτε επιβάλλουν και φτιάχνουν τους νόμους για να μην επικρατεί η ασυδοσία και το χάος στην καθημερινή ζωή(εκτελεστική και νομοθετική εξουσία), είτε προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον δημόσιο τομέα(δημόσιοι υπάλληλοι), χωρίς όμως να χρησιμοποιούν αθέμητα μέσα για να εμπλουτίσουν το ιδιωτικό τους όφελος. Τη διαφθορά όμως δεν την συναντάμε μόνο στο δημόσιο, αλλά και στον ιδιωτικό τομέα. Το να βρεθεί ένας ενιαίος και αποδεκτός ορισμός της διαφθοράς είναι πάρα πολύ σημαντικό έτσι ώστε να μπορέσει να αναπτυχθεί μία βιώσιμη στρατηγική αντιμετώπιση τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο (Ράικος, 2006: 89). Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι η διαφθορά

αντιμετωπίζεται ως ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα μιας και φθείρει τις κρατικές λειτουργίες έχοντας ως αποτέλεσμα να δημιουργεί βλάβες στην κοινωνία και να επηρεάζεται επακολούθως η ευημερία του λαού (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 697). Η εννοιολογική ρίζα της διαφθοράς κατάγεται από το λατινικό «*corrumpere*» που σημαίνει δωροδοκώ, παραποιώ, διαφθείρω, αποπλανώ, παραβιάζω και έχει πάντα αρνητική χροιά, καθώς η διαφθορά παραβιάζει ευρέως διαδεδομένες αρχές της δικαιοσύνης καθώς και της δημοκρατίας (Wolf, 2021: 21). Εμφανίζεται σε όλους τους τομείς της κοινωνίας, αλλά ο όρος χρησιμοποιείται συχνά για να αναφερθεί στην «πολιτική διαφθορά» μιας και είναι παρουσιάζεται πιο συχνά υπό αυτήν την μορφή (Wolf, 2021: 21). Αδιαμφισβήτητα, η πολιτική διαφθορά αποτελεί μία από τις πιο επιζήμιες μορφές διαφθοράς μιας και πλήττει σημαντικές αξίες όπως είναι το δημοκρατικό πολίτευμα αλλά και τους θεσμούς που το απαρτίζουν μιας και αποτελεί τον πιο ισχυρό εχθρό του δημοκρατικού πολιτεύματος (Γασπαρινάτου, 2019: 157). Χωρίς αμφιβολία, το φαινόμενο αυτό μπορεί εκτός από το να πλήξει τα συμφέροντα της ευρωπαϊκής ένωσης να δημιουργήσει και ζημιά στον δημόσιο τομέα της κάθε χώρας. Μέσω αυτού διαβρώνεται η εμπιστοσύνη, αποδυναμώνεται η θεμελιώδη αξία της δημοκρατίας, παρεμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη και επιδεινώνει περαιτέρω την ανισότητα, τη φτώχεια, τον κοινωνικό διχασμό και την περιβαλλοντική κρίση μιας και διαπράττεται από άτομα ανώτερων κοινωνικών τάξεων επιβαρύνοντας έτσι τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα (Τομπέα, 2021). Συνεπώς, η αποκάλυψη και η αντιμετώπιση των φαινομένων της διαφθοράς καθίσταται δύσκολο έργο για τις διωκτικές αρχές διότι συνήθως εμπλέκονται πολιτικά πρόσωπα που καταχρώνται την εξουσία τους και έτσι συγκαλύπτουν εγκλήματα διαφθοράς των ιδίων αλλά και προσώπων που δρουν εκ μέρους τους, αποδεικνύοντας έτσι ότι το δομικό στοιχείο της εγκληματικότητας των ισχυρών είναι οι εξουσιαστικές σχέσεις που απαρτίζουν το φαινόμενο της διαφθοράς (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 255). Αυτό συμβαίνει γιατί η εγκληματικότητα των ισχυρών δεν αφορά μικρό-μεσαίες τάξεις αλλά αφορά νομικά πρόσωπα οντότητες και μμεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους, που κατέχουν πλούτο και εξουσία και η εξουσιαστική ισχύς τους υπερέχει της κρατικής εξουσίας (Βιδάλη, 2019: 331). Έτσι με αυτόν τον τρόπο καθίσταται η διαφθορά ως διαταξικό φαινόμενο μιας και είναι πιο συνηθισμένο σε άτομα που έχουν εξουσία. Άλλωστε, οι περισσότερες υποθέσεις που έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας είναι από άτομα που έχουν καταχραστεί την εξουσία τους προς ιδίων όφελος.

Παραθέτοντας κάποια παραδείγματα, η διαφθορά συναντάται συνήθως με τις εξής μορφές (Τομπέα, 2021):

- 1) Δημόσιοι υπάλληλοι που ζητούν ανταλλάγματα με σκοπό να παρέχουν ορισμένες υπηρεσίες που αλλιώς είτε μπορεί να είναι χρονοβόρες είτε μπορεί να είναι αδύνατον να γίνουν.
- 2) Πολιτικοί καταχρώνται δημόσιο χρήμα ή ζητάνε ανταλλάγματα προκειμένου να παραχωρήσουν μία θέση εργασίας ή δημόσιες συμβάσεις τόσο σε χορηγούς όσο και σε άτομα του περίγυρού τους(π.χ. φίλοι, συγγενείς, κ.ά.).
- 3) Και με τη σειρά τους εταιρείες(ιδιωτική κυρίως διαφθορά) δωροδοκούν διάφορους αξιωματούχους με σκοπό να πετύχουν κάποια συμφωνία ακόμα και να κερδίσουν έναν διαγωνισμό για μία δημόσια σύμβαση ή ακόμα και να έχουν προσοδοφόρες συμφωνίες έναντι κάποιων άλλων.

Παρόλα αυτά, αναφορικά με τον ενιαίο ορισμό της διαφθοράς παρουσιάζονται προβλήματα διότι είναι ένα φαινόμενο που είναι υποκειμενικό και αντιμετωπίζεται διαφορετικά από την κάθε χώρα μιας και είναι τόσο πολύμορφο όσο και πολυδιάστατο. Ωστόσο, το ουσιαστικό πρόβλημα που εντοπίζεται είναι όταν πρόκειται για την ανεύρεση ενός κοινού αποδεκτού ορισμού μιας και όχι μόνο προσαρμόζεται αλλά και διαφοροποιείται σύμφωνα με τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αντιλήψεις των λαών (Ράικος, 2006: 90). Επιπρόσθετα, την διαφοροποίηση αυτή την συναντάμε και στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη μιας και η κάθε χώρα προσαρμόζει τον ορισμό αλλά και τις νομοθεσίες βάσει τις ανάγκες της διότι οι απόψεις, η συχνότητα και οι μορφές διαφθοράς είναι διαφορετικές. Άλλωστε αξιοσημείωτο είναι ότι νομικός ορισμός της διαφθοράς δεν υπάρχει αποτυπωμένος μέσα σε κάποιο βιβλίο ούτε και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκδώσει κάποιον συγκεκριμένο δημιουργώντας έτσι έναν αόριστο ορισμό περί κατάχρησης εξουσίας. Παρόλα αυτά, έχει γίνει προσπάθεια αποτύπωσης των μορφών της διαφθοράς που μπορούν να κατευθύνουν το νομοθέτη έτσι ώστε να μπορέσει να ποινικοποιήσει το φαινόμενο σαν σύνολο λαμβάνοντας πάντα υπόψιν τις ανάγκες της κοινωνίας και τη συγκυρία.

Συμπερασματικά και μετά την παράθεση τόσο του ορισμού όσο και των δυσκολιών που υπάρχουν, η δυσκολία εντοπίζεται ακριβώς στο γεγονός ότι δεν υπάρχει κανένας συγκεκριμένος ορισμός περί διαφθοράς παρά μόνο αόριστες έννοιες που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο που είναι πολυδιάστατο και χαοτικό μιας και απλώνει τα κλαδιά του σε πολλούς τομείς.

1.2.1. Μορφές της διαφθοράς

Όπως ειπώθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, δεν υπάρχει κάποιος νομικός ορισμός της διαφθοράς, γεγονός που καθιστά προβληματική την αντιμετώπισή του, αλλά παρόλα αυτά έχουν αποτυπωθεί στα νομικά κείμενα της κάθε χώρας οι μορφές που παρουσιάζεται το φαινόμενο της διαφθοράς καθώς και η αντιμετώπισή τους. Εφόσον δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος ορισμός είναι αναγκαίο να αναλυθούν οι μορφές της για να μπορέσει να αντιμετωπιστεί ως έναν βαθμό αποτελεσματικά το φαινόμενο. Επιγραμματικά θα αναλυθούν οι ακόλουθες μορφές διαφθοράς: Δωροδοκία και δωροληψία, ευνοιοκρατία και νεποτισμός, εκβιασμός, κατάχρηση εξουσίας, διασπάθιση του δημοσίου χρέους, εμπορία επιρροής, συγκρούσεις συμφερόντων και τέλος διαφθορά στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

1.2.1.1 Δωροδοκία και δωροληψία

Η πιο συχνή μορφή διαφθοράς είναι χωρίς αμφιβολία η δωροδοκία και η δωροληψία ενός δημόσιου υπαλλήλου που αποτελούν τον πυρήνα του προβλήματος (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 697). Αιτιολογώντας την παραπάνω άποψη ότι αυτή η μορφή είναι ο πυρήνας, είναι από τις πιο συχνές μορφές που συναντά κανείς σε διάφορες υποθέσεις που έχουν δημοσιοποιηθεί καθώς μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες παράνομες πράξεις δημοσίων υπαλλήλων όπως είναι για παράδειγμα η καλλιέργεια και δημιουργία ευνοϊκού κλίματος. Προκειμένου να εκδιωχθεί ο δημόσιος υπάλληλος για το αδίκημα της δωροδοκίας ή της δωροληψίας θα πρέπει είτε να δεχτεί είτε να ζητήσει αντάλλαγμα με σκοπό την παράλειψη ή παράληψη των καθηκόντων του είτε αυτές είναι νόμιμες είτε παράνομες (Σάμιος, 2019: 131). Πρόκειται για εγκλήματα που προσβάλλουν το έννομο αγαθό της διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών στην καλή λειτουργία και την καθαρότητα της υπηρεσίας, που θίγεται από τις ενέργειες ή τις παραλείψεις υπαλλήλων που ανάγονται στα καθήκοντά τους (Μπαρκαγιάννης).

1.2.1.2 Ευνοιοκρατία και νεποτισμός

Η ευνοιοκρατία ή αλλιώς νεποτισμός αν και είναι ένα φαινόμενο που δεν αποτυπώνεται κάπου σαν νομικός όρος μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι συναντάται συχνά στην καθημερινότητα και ασκείται κυρίως από άτομα ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Εφόσον δεν διώκεται ποινικά, αυτό μπορεί να το καταστήσει αυτόματα ως νόμιμη πράξη και επίσης μπορεί να γίνεται κατ' επανάληψη μιας και κανείς δεν είναι υπό τον φόβο να εκδιωχθεί. Από τη μία ως, ευνοιοκρατία ορίζεται τόσο η μεροληπτική προτίμηση όσο και η προώθηση σε ανώτερες θέσεις και αξιώματα ανθρώπων που επιθυμεί ο εκάστοτε υπεύθυνος και αυτοί μπορεί να είναι συγγενείς, φίλοι ή ευνοούμενοί του και έτσι με αυτόν τον τρόπο δεν στηρίζονται ούτε οι ικανοί ούτε οι άξιοι. Πρόκειται για μία αναξιοκρατική μέθοδο διαφθοράς που συναντάται σε πολλά επίπεδα και το εκμεταλλεύονται κυρίως άτομα της πολιτικής σκηνής μιας και έχουν άμεση επίδραση σε πολλές θέσεις εργασίας. Από την άλλη, ο νεποτισμός έχει την ίδια ρίζα με την ευνοιοκρατία και ορίζεται ως η παραχώρηση πολιτικών προνομίων και αξιωμάτων σε συγγενικά πρόσωπα, με κριτήριο την ιδιότητα τους ως συγγενείς και όχι γιατί καλύπτουν τα αντικειμενικά προσόντα για να αναλάβουν την όποια υπευθυνότητα.

1.2.1.3. Εκβιασμός

Ο εκβιασμός είναι μία πράξη που συνεπάγεται με τη διαφθορά μιας και ασκείται από άτομο που έχει θεσμική εξουσία. Στην πραγματικότητα η πράξη του εκβιασμού είναι μία πράξη εξαναγκασμού που γίνεται μέσω της απειλής και γίνεται όχι μόνο μέσω της ψυχολογικής πίεσης αλλά πολλές φορές και της σωματικής. Όλο αυτό το έχει ως σκοπό να εξαναγκάσει ένα πρόσωπο να τελέσει συγκεκριμένες πράξεις που του επιβάλλει ο εκβιαστής. Για παράδειγμα, το να απαιτεί κάποιος χρήματα ή άλλα είδη ωφελημάτων απειλώντας κάποιον άλλον με σωματική ή ψυχολογική βία αποτυπώνει επακριβώς το φαινόμενο του εκβιασμού. Αυτό συμβαίνει κυρίως από άτομα που έχουν εξουσία και για αυτό υπάγεται κατά κύριο λόγο ως μορφή διαφθοράς. Στην Ελληνική έννομη τάξη, η πράξη αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 385 του Ποινικού κώδικα και ορίζεται ως ότι όποιος, με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος ή τρίτος παράνομο περιουσιακό όφελος, εξαναγκάζει άλλον με βία ή απειλή σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή από την οποία

επέρχεται ζημία στην περιουσία του εξαναγκασζόμενου ή άλλου τιμωρείται με φυλάκιση (Σάμιος, 2019: 628).

1.2.1.4. Κατάχρηση εξουσίας

Κατάχρηση εξουσίας είναι η τέλεση παράνομων πράξεων με τη μορφή «επαγγελματικού ή υπηρεσιακού παραπτώματος» που επηρεάζουν την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων ενός υπαλλήλου (Βιδάλη, 2017: 195). Σε αυτή τη μορφή διαφθοράς, ο δράστης μπορεί να είναι ένα πρόσωπο που έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου και έχει ως καθήκον τη δίωξη ή την ανάκριση αξιόποινων πράξεων. Κάποιες από τις ιδιότητες που συναντάμε σε περιπτώσεις κατάχρησης εξουσίας είναι οι δικαστές, οι αστυνομικοί και οι πολιτικοί διότι έχουν την ευχέρεια να εκμεταλλευτούν τη θέση που κατέχουν για να μπορέσουν να έχουν προσωπικά κέρδη. Αυτό συμβαίνει για την αποκόμιση προσωπικού οφέλους όπως είναι η απόδοση διαφόρων προνομίων με αντάλλαγμα προσωπικά κέρδη. Η μορφή αυτή υπάγεται άλλωστε στον ορισμό της διαφθοράς και είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό που καθιστά μία πράξη ως διεφθαρμένη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι η κατάχρηση εξουσίας έχει στενή σχέση με το κρατικό έγκλημα και αυτού του είδους το έγκλημα μετονομάζεται αυτομάτως ως πολιτική διαφθορά.

1.2.1.5. Διασπάθιση δημοσίου χρήματος

Μία άλλη μορφή διαφθοράς είναι η διασπάθιση δημοσίου χρήματος που ορίζεται ως η παράνομη και καταχρηστική χρήση χρημάτων που προέρχονται τόσο από το κράτος όσο και από τους δημόσιους πόρους και προορίζονται για προσωπικό όφελος ή ακόμα και για σκοπούς που δεν προορίζονται για το δημόσιο συμφέρον (Rose-Ackerman, 1999: 27-30). Αυτή η μορφή είναι ιδιαίτερα σοβαρή μιας και μπορεί να δημιουργήσει ζημιές στους δημόσιους πόρους. Για παράδειγμα, η διασπάθιση μπορεί να έχει την μορφή της υπερκοστολόγησης δημοσίων έργων ή ακόμα και την χρήση κονδυλίων για προσωπική χρήση και όφελος όπως η κάλυψη διαφόρων εξόδων που μπορεί να έχει ο δράστης(π.χ. την αποπληρωμή ενός δανείου).

1.2.1.6. Εμπορία επιρροής

Η εμπορία επιρροής ως μορφή διαφθοράς είναι όταν κάποιος χρησιμοποιεί όχι μόνο την ιδιότητά του αλλά κυρίως την επιρροή του με σκοπό να επηρεάσει αποφάσεις υπέρ τρίτων ζητώντας ως αντάλλαγμα είτε χρήματα είτε άλλα προνόμια. Ο ορισμός της εμπορίας επιρροής διώκεται σύμφωνα με το άρθρο 237^A του ελληνικού ποινικού κώδικα και είναι όποιος ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή μέσω τρίτου, οποιασδήποτε φύσης ωφέλημα, για τον εαυτό του ή για άλλον, ή αποδέχεται την υπόσχεση παροχής τέτοιου ωφελήματος ως αντάλλαγμα για αθέμιτη επιρροή την οποία ισχυρίζεται ή επιβεβαιώνει, ψευδώς ή αληθώς.

1.2.1.7. Συγκρούσεις συμφερόντων

Οι συγκρούσεις συμφερόντων καταλήγουν να είναι μία μορφή διαφθοράς όταν ένα άτομο βάζοντας τα προσωπικά του συμφέροντα πάνω από όλα με σκοπό την αποκόμιση κέρδους μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο και αμφισβήτηση τις επαγγελματικές του ενέργειες ή αποφάσεις (Λούβαρη, 2024). Πιο συγκεκριμένα, ως σύγκρουση συμφερόντων ορίζεται η σύγκρουση των δημόσιων καθηκόντων με τα ιδιωτικά συμφέροντα ενός δημοσίου υπαλλήλου και αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αποτέλεσμα στην άσκηση καθηκόντων του υπαλλήλου μιας και θυσιάζει το αξίωμα του με σκοπό την αποκόμιση του ιδιωτικού οφέλους του ίδιου ακόμα και τον συγγενικών ή φιλικών του προσώπων, παραμελώντας έτσι το δημόσιο συμφέρον. Για παράδειγμα, ένας αστυνομικός δέχεται ένα υψηλό χρηματικό ποσό με σκοπό να καλύψει κάποιο παράπτωμα όπως είναι η μη δίωξη ενός αδικήματος ή ακόμα και να πουλήσει προστασία σε νυχτερινά μαγαζιά. Με το να δέχεται το χρηματικό ποσό έρχεται ενάντια στα επαγγελματικά του καθήκοντα δίνοντας προτεραιότητα στα προσωπικά του κέρδη και οφέλη. Αξιοσημείωτο είναι ότι μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές διαφθοράς όπως είναι η δωροδοκία και η δωροληψία μιας και είναι κάτω από την ομπρέλα τους.

1.2.1.8. Διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα

Τα παραπάνω φαινόμενα δεν συναντώνται μόνο στον δημόσιο τομέα αλλά και στον ιδιωτικό. Η δωροδοκία και δωροληψία κυρίως είναι από τις πιο συχνές πράξεις μιας και πολλοί άνθρωποι επιλέγουν αυτή την οδό προκειμένου να μπορέσουν να διευκολύνουν μία διαδικασία ή ακόμα να κερδίσουν έναν διαγωνισμό για μία δημόσια σύμβαση. Το φαινόμενο της διαφθοράς απλώνει τα κλαδιά του παντού και αυτός είναι ο λόγος που είναι τόσο δύσκολο να αντιμετωπιστεί. Υπάρχουν κιόλας μορφές, οι οποίες δεν διώκονται ποινικά και έτσι μπορούν αυτόματα να καταστούν νόμιμες. Ότι συμβαίνει στον δημόσιο τομέα συμβαίνει και στον ιδιωτικό αλλά η διαφορά τους είναι ότι στον ιδιωτικό τομέα δεν πλήττονται τα συμφέροντα της εκάστοτε χώρας ούτε υπάρχει κατάχρηση του δημοσίου χρήματος αλλά ούτε επιβαρύνεται το δημόσιο. Παρόλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει φροντίσει να ποινικοποιήσει και το αδίκημα της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα υπογράφοντας τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά στο Στρασβούργο στις 27 Ιανουαρίου 1999 που τέθηκε σε ισχύ το 2002, επιθυμώντας έτσι να δείξει ότι καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο και να προστατεύσει τα συμφέροντά της (Ζαφειριάδης, 2024).

Η διαφθορά σε όποια μορφή της και αν είναι δεν επηρεάζει μόνο τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες ενός κράτους αλλά πλήττει και τη δημοκρατία μιας και επρόκειτο για αθέμητες πρακτικές με σκοπό την αποκόμιση προσωπικού οφέλους. Οι περιπτώσεις διαφθοράς γεννούν αβεβαιότητα και οι πολίτες παύουν να εμπιστεύονται το πολιτικό σύστημα, γεγονός που κλονίζει το κράτος-δικαίου που έχει ως σκοπό την προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών μέσω της διαφάνειας και της σωστής διαχείρισης της χώρας. Δημιουργεί αμφιβολίες για το αν τελικά οι νόμοι εφαρμόζονται και αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά το όλο φαινόμενο.

2^ο Κεφάλαιο

Πολιτική διαφθορά

Η πολιτική διαφθορά είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει κατά καιρούς τόσο την κοινωνία, μιας και επικρατεί η ατιμωρησία όσον αφορά στα εγκλήματα των ισχυρών, όσο και την επικαιρότητα μιας και βγαίνουν στο φως υποθέσεις που σχετίζονται με πρόσωπα από την πολιτική σκηνή. Στο κεφάλαιο αυτό όμως δεν θα αναλυθεί μόνο η πολιτική διαφθορά αλλά ακόμα και η δικαστική-αστυνομική διαφθορά μιας και ποικίλει ανάλογα με λειτουργικό ρόλο του ατόμου που την ασκεί. Όλα τα παραπάνω μπορούν να υπαχθούν στην έννοια της υψηλής διαφθοράς και ως υψηλή διαφθορά. Η υψηλή διαφθορά είναι υποενότητα των εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου και αυτό συμβαίνει γιατί έχουν αφενός τον ίδιο πυρήνα αλλά αφετέρου διαπράττονται από άτομα υψηλών κοινωνικών τάξεων. Τα οικονομικά εγκλήματα γίνονται στην πλειοψηφία τους από άτομα μεσαίων και ανωτέρων κοινωνικών τάξεων καθιστώντας έτσι τους δράστες μειονότητα του συνόλου του γενικού πληθυσμού και με τη σειρά τους είναι πιο δυσχερές να αποκαλυφθούν (Κασάπογλου, 2018: 687). Τα εγκλήματα υψηλής διαφθοράς μπλέκουν άτομα που όχι μόνο έχουν υψηλό κύρος και κοινωνική θέση αλλά έχουν την ευχέρεια να επηρεάσουν όλους τους τομείς της δικαιοσύνης. Η κατάχρηση εξουσίας επεκτείνεται σε πολλούς τομείς με αποτέλεσμα να «μολύνει» το πολιτικό, δικαστικό και αστυνομικό σύστημα. Ωστόσο, η εγκληματικότητα των ισχυρών σπανίως δημοσιοποιείται διότι τα άτομα που διαπράττουν τα εν λόγω εγκλήματα φροντίζουν να καλύπτουν τα ίχνη τους χρησιμοποιώντας πάντα τη θέση και την επιρροή τους.

2.1. Ο ορισμός της πολιτικής διαφθοράς

Η πολιτική διαφθορά έχει απασχολήσει την κοινωνία διότι πλήττει τις σχέσεις εμπιστοσύνης ανάμεσα στους πολιτικούς και στους πολίτες μιας χώρας. Επιπροσθέτως επηρεάζονται αρνητικά τόσο η δημοκρατία όσο και οι δημοκρατικοί θεσμοί που απαρτίζουν μία χώρα γιατί η κατάχρηση εξουσίας συνεπάγεται με τη μη σωστή λειτουργία του συστήματος, τη παραβίαση καθήκοντος αλλά και την μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων ενός ατόμου απέναντι στην κοινωνία. Κυρίως, άτομα με πολιτικά

καθήκοντα θα πρέπει να βοηθάνε και να εξυπηρετούν τις ανάγκες τις κοινωνίας με σκοπό να υπάρχει ευημερία, αλληλοβοήθεια και εμπιστοσύνη. Αν συμβεί το αντίθετο τότε κλονίζονται όλα τα παραπάνω και η κοινωνία παύει να ακολουθεί κανόνες.

Σύμφωνα με τον Μέρτον υπάρχει ένα κυκλικό σχήμα σε ότι αφορά τη διαφθορά που ξεκινάει από τη μικρομεσαία διαφθορά, η οποία παρέχει νομιμοποίηση και ανοχή στη μεγάλη διαφθορά των ισχυρών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, αλληλοτροφοδοτώντας η μία την άλλη (Γασπαρινάτου, 2019: 178). Έτσι, η «πολιτική μηχανή» ή «boss» είναι ουσιαστικά ο μεσάζοντας ανάμεσα στους οικονομικούς/επιχειρηματικούς φορείς και τη βάση της κοινωνικής πυραμίδας, ενώ λειτουργεί εξισορροπητικά και έτσι με αυτόν τον τρόπο μειώνει τις αποκλίσεις της πολιτισμικής και κοινωνικής δομής (Γασπαρινάτου, 2019: 178). Η παραπάνω θεωρία υποστηρίζει ότι η διαφθορά των μικρομεσαίων τάξεων εξυπηρετεί τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και χωρίς αυτή η διαφθορά των ανώτερων κοινωνικών τάξεων δεν μπορεί να επιβιώσει και τονίζεται μέσω της κοινωνικής δομής. Επιπλέον ο Μέρτον ανέπτυξε την θεωρία περί ανομίας, η οποία έχει ως βάση την θεωρία του Durkheim που ανέπτυξε τον ορισμό της ανομίας. Η ανομία θεωρήθηκε από τον Μέρτον ως αποτέλεσμα της απουσίας ισορροπίας ή αντιστοίχισης ανάμεσα στους κοινωνικά διαμορφωμένους κυρίαρχους πολιτισμικούς στόχους και τα μέσα που διατίθενται για την επίτευξη αυτών των στόχων (Βιδάλη, 2013: 143). Έτσι η συγκεκριμένη θεωρία επιβεβαιώνει τους στόχους της πολιτικής διαφθοράς έχοντας πάντα ως κύριο όργανο υλοποίησης την χρήση παράνομων μεθόδων, διότι οι σκοποί που έχουν οι εν δυνάμει εγκληματίες δεν μπορούν να επιτευχθούν με νόμιμα μέσα. Άξιο αναφοράς είναι ότι στην περίπτωση της πολιτικής διαφθοράς, οι διεφθαρμένοι εντάσσονται στην τυπολογία του Μέρτον περί «καινοτομίας», μιας και ναι μεν αποδέχονται τους πολιτισμικούς στόχους όμως δεν έχουν τα νόμιμα μέσα για την υλοποίησή των επικείμενων πράξεων τους.

Επομένως, ως πολιτική διαφθορά (political corruption) ορίζουμε την κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας ή ενός δημόσιου αξιώματος ή μιας δημόσιας θέσης που κατέχει ένα άτομο που είναι είτε κυβερνητικό στέλεχος είτε ένας ανώτερος δημόσιος υπάλληλος αποσκοπώντας πάντα στην αποκόμιση προσωπικού οφέλους (Σπυράκης-Σπυράκη, 2011: 283). Επιπρόσθετα εκτός από τα παραπάνω αξιώματα μπορεί να είναι κάποιος που έχει προσληφθεί ως ειδικός σύμβουλος ή συνεργάτης και γενικότερα πρόκειται για άτομα, τα οποία που ασκούν υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα και συμμετέχουν στη λήψη και διαμόρφωση αποφάσεων και πολιτικών. Αυτή η μορφή διαφθοράς μπορεί να

εμφανιστεί επίσης με τον ακόλουθο τρόπο: χειραγώγηση και διαστρέβλωση διάφορων διαδικασιών όπως είναι για παράδειγμα η ανάθεση δημοσίων συμβάσεων σε συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα, συγκάλυψη παραπτωμάτων των κοντινών τους ατόμων.

Συνεπώς, εφόσον τα πολιτικά και κυβερνητικά πρόσωπα εντάσσονται στα άτομα υψηλών κοινωνικών τάξεων και διαπράττουν εγκλήματα «λευκού κολλάρου ή περιλαίμιου» τότε αυτομάτως αυτού του είδους η παραβατικότητα εντάσσεται στα εγκλήματα των ισχυρών καθιστώντας έτσι το έγκλημα ως διαταξικό φαινόμενο. Σε αυτούς του είδους την εγκληματικότητα δεν παίζει ρόλο η οικονομική τους δυνατότητα αλλά η πολιτική και κοινωνική δυναμική που έχουν σε σχέση με άτομα κατώτερων κοινωνικών τάξεων (Κουλούρης, 2019: 24). Η εγκληματικότητα των ισχυρών αποτελεί μέχρι και σήμερα μεγάλο πρόβλημα ως προς την ποινική του αντιμετώπιση μιας και αυτού του είδους οι δράστες είναι πιο δύσκολο να εκδιωχθούν σε αντίθεση με άτομα κατώτερων κοινωνικών τάξεων που δεν έχουν την εξουσία με το μέρος τους. Σαφώς, εδώ διαπιστώνεται η σοβαρότητα του θέματος μιας και η κατάχρηση εξουσίας υπονομεύει βασικά θεμελιώδη δικαιώματα και θεσμούς όπως είναι η αρχή της ίσης αντιμετώπισης ενώπιον του νόμου.

2.2. Η σχέση της πολιτικής διαφθοράς με το κρατικό και κρατικό-εταιρικό έγκλημα και τα χαρακτηριστικά της

Ασυζητητί, η πολιτική διαφθορά ως τμήμα της εγκληματικότητας των ισχυρών μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ως κρατικό ή κρατικό-εταιρικό έγκλημα. Από τη μία μεριά, κρατικό έγκλημα είναι ουσιαστικά τα εγκλήματα που διαπράττονται από το κράτος και συνεπώς από κυβερνητικά στελέχη. Όταν πρόκειται για το κρατικό έγκλημα, είναι αξιοσημείωτο ότι είναι υπεύθυνο για πολλών ειδών σοβαρά εγκλήματα όπως είναι οι γενοκτονίες, οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα εγκλήματα πολέμου καθώς και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Από την άλλη μεριά, το κρατικό-εταιρικό έγκλημα είναι η συνεργασία του κράτους με επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να προκαλείται κοινωνική βλάβη στο σύστημα διανομής του δημοσίου πλούτου (Βιδάλη, 2017: 130). Πιο συγκεκριμένα, ο όρος κρατικό-εταιρικό έγκλημα αναφέρεται στις

βαριές κοινωνικές βλάβες που προκαλείται από την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικών και οικονομικών οργανισμών (Michalowski-Kramer, 2007: 200). Αξίζει να σημειωθεί ότι από τη διάδραση αυτή μπορούν να προκύψουν δύο μορφές: το κρατικά υποκινούμενο εταιρικό έγκλημα (state-initiated corporate crime) και το κρατικά υποβοηθούμενο εταιρικό έγκλημα (state facilitated corporate crime) (Χουλιάρας, 2019: 78). Στην πρώτη μορφή(κρατικά υποκινούμενο εταιρικό έγκλημα) βλέπει κανείς στρατολογημένες από το κράτος εταιρείες να αναπτύσσουν παρεκκλίνουσα δράση από την καθοδήγηση ή την έγκριση που τους έχει δώσει το κράτος (Χουλιάρας, 2019: 78). Η δεύτερη μορφή(κρατικά υποβοηθούμενο εταιρικό έγκλημα) πρόκειται για κρατικές υπηρεσίες ελέγχου που παραλείπουν σκόπιμα να διαμορφώσουν το αναγκαίο θεσμικό πλαίσιο για τον περιορισμό της παρεκκλίνουσας οικονομικής δράσης (Χουλιάρας, 2019: 78). Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους: αφενός για την δημιουργία συνομοσίας μεταξύ των επιχειρήσεων και του κράτους και αφετέρου για τον λόγο ότι θέλουν να πετύχουν κοινούς σκοπούς, οι οποίοι θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες αν αναπτυχθεί ένα λεπτομερές ρυθμιστικό πλαίσιο (Χουλιάρας, 2019: 79). Χαρακτηριστικό παράδειγμα κρατικού-εταιρικού εγκλήματος είναι η υπόθεση Siemens αλλά και η υπόθεση Novartis όπου είναι ξεκάθαρη η διασύνδεση του κράτους με τις εν λόγω επιχειρήσεις. Βάση αυτών των υποθέσεων εμφανίζονται τα εξής χαρακτηριστικά: Αρχικά, ο χαρακτήρας του είναι διαρκής αλλά και διαχρονικός μιας και πρόκειται για ένα σύστημα που λειτουργούσε για πολλά χρόνια τόσο στη χώρα μας όσο και σε άλλες χώρες και πιθανότατα μπορεί να λειτουργεί στο παρασκήνιο εν αγνοία τόσο της κοινωνίας όσο και των διωκτικών αρχών (Γασπαρινάτου, 2019: 171). Έπειτα από την αποκάλυψη πολλών υποθέσεων διαπιστώθηκε ότι το κύκλωμα του κρατικού ή κρατικού-εταιρικού εγκλήματος δεν ήταν ευκαιριακό και με μικρή χρονική διάρκεια αλλά υπήρχε χρόνια και είχε διαρκή λειτουργία που τροφοδοτούταν από την αλληλεξαρτώμενη σχέση του κράτους με την εκάστοτε επιχείρηση αποσκοπώντας πάντα στην αποκόμιση κερδών. Επιπρόσθετα, το φαινόμενο αυτό έχει οργανωσιακό χαρακτήρα μιας και υπάρχουν κατανεμημένοι ρόλοι με σκοπό την εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων που αποσκοπεί στην επίτευξη των οργανωσιακών στόχων (Γασπαρινάτου, 2019: 172). Εν συνεχεία, παρατηρείται ο οργανωμένος χαρακτήρας του φαινομένου που αυτόματα το εντάσσει στο οργανωμένο έγκλημα μιας και πληροί τις προϋποθέσεις και τους όρους της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης διότι είναι μία δομημένη ομάδα, άνω των τριών ατόμων με συνεχή δράση που έχουν ως στόχο την διάπραξη αδικημάτων αποσκοπώντας την αποκόμιση προσωπικού οφέλους (Γασπαρινάτου, 2019:

173). Απώρροια των παραπάνω εγκλημάτων είναι ότι όλα αυτά τα εγκλήματα είναι πολύ σοβαρότερα από την εγκληματικότητα του δρόμου που γίνεται κυρίως λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης. Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψιν, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι η παραβατικότητα των ισχυρών είναι υπαίτια για πολλών ειδών σοβαρά εγκλήματα.

Όπως θα αναφερθεί στο επόμενο κεφάλαιο, ο William Chambliss ήταν ο πρώτος που αναφέρθηκε στον συμβιωτικό χαρακτήρα μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναφορά του ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι αναπόσπαστο κομμάτι των κυβερνητικών και οικονομικών δομών της κοινωνίας. Τόσο το οργανωμένο έγκλημα όσο και τα εγκλήματα λευκού κολλάρου κυμαίνονται στο μεταίχμιο μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας βασιζόμενοι σε ένα ενιαίο οικονομικό συνεχές (continuum) που συνδέει την νομιμότητα με την παρανομία και καθιστά έτσι την αντιμετώπιση του φαινομένου ακόμα πιο δυσχερή (Γασπαρινάτου, 2019: 175). Τέλος, ένα πολύ βασικό χαρακτηριστικό που διακρίνει αυτό το φαινόμενο είναι η αδρανοποίηση των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου. Αυτό είναι από τα βασικότερα προβλήματα γιατί η αδρανοποίηση αυτή έχει ως επακόλουθο να μην εκδιώκεται αυτού του είδους η εγκληματικότητα. Φυσικά, την αδρανοποίηση επηρεάζεται από το κοινωνικό στάτους των δραστών μιας και πολλές φορές έχουν άμεση επιρροή στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η εφαρμογή των νόμων γίνεται επιλεκτικά δημιουργώντας έτσι ένα σύστημα αθεατότητας και ατιμωρησίας (Γασπαρινάτου, 2019: 175). Επακολούθως, δημιουργείται μία ανισότητα μεταξύ ανώτερων και κατώτερων κοινωνικών τάξεων εφόσον ο νόμος εφαρμόζεται επιλεκτικά.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά τονίζουν χωρίς αμφιβολία τη σοβαρότητα του φαινομένου της πολιτικής διαφθοράς που έχει σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες και δρουν υπό σκιά, χωρίς κανένας να μπορεί να αντιμετωπίσει ουσιαστικά τα κυβερνητικά εγκλήματα. Το φαινόμενο της διαφθοράς εισχωρεί τόσο βαθιά στο πολιτικό, δικαστικό και αστυνομικό σύστημα που καθιστά την ουσιαστική αντιμετώπισή του αδύνατη. Η αλληλοβοήθεια και αλληλεξάρτηση των συστημάτων ενισχύει το φαινόμενο της διαφθοράς σε όλους τους τομείς πλήττοντας έτσι τη δημοκρατία και παραβιάζοντας κατ' εξακολούθηση τους συνταγματικούς θεσμούς περί ισότητας ενώπιον του νόμου αλλά και της δίκαιης δίκης.

2.2.2. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις για την πολιτική διαφθορά ως κρατικό και κρατικό-εταιρικό έγκλημα

Αφετηρία για τον ορισμό και την ύπαρξη της εγκληματικότητας των ισχυρών και συνεπώς της εγκληματικότητας του λευκού κολλάρου υπήρξε η θεωρία του Edwin Sutherland, ο οποίος ήταν από τους πρώτους εγκληματολόγους που έθιξε το ζήτημα της εγκληματικότητας των ανώτερων κοινωνικών τάξεων δίνοντας έτσι πάτημα σε πολλούς κριτικούς εγκληματολόγους να αναλύσουν και άλλες κατηγορίες εγκλημάτων των ισχυρών και να αποτυπώσουν θεωρίες βασιζόμενοι σε αυτή την θεωρία. Σημασία για τον Sutherland είχε η κοινωνική θέση και το κύρος του δράστη στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας κατατάσσοντας τον έτσι στα εγκλήματα του λευκού κολλάρου και έτσι με αυτόν τον τρόπο τόνισε ότι τα εγκλήματα δεν διαπράττονται μόνο από εγκληματίες του «μπλε κολλάρου», δηλαδή τους εγκληματίες του δρόμου που ανήκουν στην εργατική τάξη (Κουλούρης, 2019: 24). Ο Sutherland υποστήριξε ότι τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου είναι ένα φαινόμενο υπαρκτό, το οποίο λόγω της θέσης των δραστών είναι δύσκολο τόσο να εντοπιστεί όσο και να εκδιωχθεί από το νόμο. Πιο συγκεκριμένα, συνέδεσε τα εγκλήματα των ισχυρών τόσο με τα οικονομικά εγκλήματα όσο με τη διαφθορά καθώς επίσης και με τις παράτυπες επιχειρηματικές δραστηριότητες (Όμιλος Νομικών Σωκράτη Προβατά, 2019). Βασικό στοιχείο είναι η μη ένταξη των εγκλημάτων του λευκού κολλάρου στον κύκλο των παραδοσιακών εγκλημάτων και της στερεοτυπικής εγκληματικότητας που αφορά κατά κύριο λόγο την εγκληματικότητα του δρόμου καθώς και κοινά εγκλήματα όπως είναι η κλοπή κ.λπ. (Όμιλος Νομικών Σωκράτη Προβατά, 2019). Προσπάθησε να φέρει στον χώρο της εγκληματολογίας ένα νέο είδος εγκληματικότητας τονίζοντας πάντα τη σοβαρότητα του φαινομένου.

Μέχρι το 1989 κανένας εγκληματολόγος δεν είχε ασχοληθεί με το κρατικό έγκλημα ώσπου ο William Chambliss στην ομιλία του στην Αμερικανική εταιρεία εγκληματολογίας έκανε άμεση αναφορά και έδωσε σάρκα και οστά σε αυτού του είδους την εγκληματικότητα που μέχρι τότε κανείς δεν είχε λάβει υπόψιν (Rothe-Kauzlarich, 2016: 103). Ο Chambliss όρισε το κρατικό έγκλημα ως «πράξεις που ορίζονται από το νόμο ως εγκληματικές και διαπράττονται από κρατικούς αξιωματούχους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ως εκπρόσωποι του κράτους» (Rothe-Kauzlarich, 2016: 7). Με αφετηρία την παραπάνω θέση ασχολήθηκε με τη

σύγκρουση των κοινωνικών τάξεων στο πλαίσιο της καπιταλιστικής κοινωνίας(Κουλούρης, 2019: 32). Ο Chambliss ανέλυσε για την ακρίβεια το ζήτημα της κοινωνικής κατασκευής του νόμου (lawmaking), με τη σχέση εξουσίας, πολιτικής και εγκλήματος και με τις σχέσεις συμβίωσης ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία (Κουλούρης, 2019: 32). Η καπιταλιστική κοινωνία επηρεάζει και καθορίζει σαφώς την λειτουργία του ποινικού συστήματος μιας και τα άτομα ανώτερων κοινωνικών τάξεων έχουν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν τα προνόμια τους για να κατασκευάζουν τον νόμο προς όφελός τους. Συνέδεσε το κράτος με το οργανωμένο έγκλημα αναδεικνύοντας έτσι τα εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα του πολιτικού κόσμου. Οι εγκληματολογικές αυτές θέσεις αυτές αποτέλεσαν επανάσταση για την εγκληματολογία γιατί όχι μόνο αναμείχθηκαν τα εγκλήματα των ισχυρών με το κράτος αλλά αναδείχθηκε και το φαινόμενο της διαφθοράς μέσω της κατάχρησης εξουσίας.

Επιπλέον, το 1990 οι Κράμερ και Μικαλόφκσι ασχολήθηκαν και συνέδεσαν το κρατικό με το επιχειρηματικό έγκλημα, τονίζοντας ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο πεδίο αλληλεπίδρασης κράτους και επιχειρήσεων παράγοντας έτσι με αυτόν τον τρόπο σοβαρή εγκληματικότητα (Γεωργούλας, 2019: 47). Μέχρι τότε αυτοί οι δύο τύποι εγκλημάτων ήταν ξεχωριστοί, δηλαδή υπήρχε το κρατικό και το επιχειρηματικό έγκλημα ως δύο διαφορετικά είδη. Σκοπός τους ήταν κυρίως να αναδείξουν την αλληλεπίδραση που έχουν οι επιχειρήσεις με το κράτος στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία προκαλώντας κοινωνικές και οικονομικές βλάβες. Χωρίς αμφιβολία, όλα αυτά έχουν ως στόχο την επίτευξη οικονομικού οφέλους. Επιπρόσθετα, εισήγαγαν την έννοια της κοινωνικής βλάβης που προκαλούνται από τις κοινωνικές και πολιτικές ελίτ σε συνδυασμό με τις επιχειρήσεις (Kramer-Michalowski, 2006: 201). Υποστήριζαν ότι οι κοινωνικές βλάβες γίνονται κοινωνικά προβλήματα μόνο όταν οι ηθικοί επιχειρηματίες κινητοποιούν το δημόσιο αίσθημα γύρω από κάποιο ιδιωτικό πρόβλημα, με αποτέλεσμα τον επαναπροσδιορισμό του ως δημόσιο ζήτημα και την τόνωση της λαϊκής απαίτησης για κάποια μορφή δημόσιας -συνήθως κυβερνητικής- ανακούφισης.

Ανακεφαλαιώνοντας τις παραπάνω θεωρίες καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι όλες αυτές έστω και έμμεσα απαρτίζουν το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς. Τα εγκλήματα των ισχυρών και επομένως των πολιτικών προσώπων συνδέονται με την κατάχρηση εξουσίας έχοντας ως σκοπό την αποκόμιση του προσωπικού τους οφέλους. Συνδυαστικά με τον επιχειρηματικό κόσμο προκαλούν οικονομικές ακόμα και

κοινωνικές βλάβες αναδεικνύοντας έτσι την κοινωνική βλάβη που προκαλούν και δημιουργώντας ανισότητες. Οι επιπτώσεις των παραπάνω εγκλημάτων είναι σαφώς μεγαλύτερες από αυτές που δημιουργεί η εγκληματικότητα του δρόμου διότι πολλές φορές μπορούν να προκαλέσουν ζημιές στο δημόσιο τομέα και έτσι να υπάρχουν ελλείψεις σε δημόσιες δομές όπως είναι για παράδειγμα η δημόσια υγεία και παιδεία. Με το να εκμεταλλεύονται οι πολιτικοί τα λεφτά του φορολογούμενου προς όφελος τους δημιουργεί επίσης αντιδράσεις μιας και συνειδητοποιούν ότι τα χρήματα που καταβάλουν σε φόρους χρησιμοποιούνται για να ικανοποιήσουν την απληστία των πολιτικών και όχι για να βελτιωθούν οι δημόσιες δομές.

2.3. Δικαστική διαφθορά

Το φαινόμενο της διαφθοράς εκτός από την πολιτική σκηνή έχει προχωρήσει και στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης και δεν εντοπίζεται μόνο στην δωροδοκία και δωροληψία των δικαστών αλλά εκδηλώνει και κατάχρηση εξουσίας όχι όμως για προσωπικό όφελος των δικαστών αλλά για την ευνοϊκότερη μεταχείριση των κατηγορούμενων (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 187). Χωρίς αμφιβολία, η διαφθορά έχει μολύνει όλους τους τομείς της εξουσίας καθιστώντας έτσι δύσκολη την αντιμετώπισή του.

Τα επίπεδα που εντοπίζεται η διαφθορά στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης είναι τα ακόλουθα (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 187): Πρώτον, στην δωροδοκία των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών. Δεύτερον, στην παραγωγή των νομοθετικών διατάξεων που πολλές φορές πλάθονται με σκοπό να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ανωτέρων επιβαρύνοντας όμως τα κατώτερα στρώματα. Αυτό προκύπτει από τις σχέσεις διαφθοράς που έχουν οι πολιτικοί με τους δικαστές. Τρίτον, αν υπάρχει ποινική αντιμετώπιση σε αυτού του είδους την εγκληματικότητα και τέταρτον, η εκμετάλλευση των δυσλειτουργιών που παρουσιάζει το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Σε αυτό το είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι υπάρχουν περιπτώσεις που παρόλο που η διαφθορά δεν φτάνει μέχρι τα δικαστικά όργανα έχει ως απόρροια την δημιουργία λανθασμένων ή ακόμα και μεροληπτικών δικαστικών αποφάσεων (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 202). Όλα τα παραπάνω επίπεδα προκύπτουν από την αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής και δικαστικής εξουσίας που έχουν ως αποτέλεσμα να πλήττουν συνταγματικούς και δημοκρατικούς θεσμούς. Η

πολιτική διαφθορά τρέφεται από τη δικαστική διαφθορά που έχει ως άμεσο σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ανώτερων κοινωνικών τάξεων.

Είναι αλήθεια είναι ότι μία άλλη εστία διαφθοράς είναι η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης που μπορεί να δημιουργήσει πολλές αρνητικές συνέπειες αναδεικνύοντας έτσι την παθογένεια που έχει το σύστημα. Το να καθυστερεί εσκεμμένα να αποδοθεί δικαιοσύνη για ένα αδίκημα μπορεί να οδηγήσει στην αρχειοθέτησή του και έτσι ο κατηγορούμενος να μην εκδιωχθεί για ένα έγκλημα που έχει διαπράξει. Η συνεχόμενες αναβολές σε μία δίκη μπορεί να οδηγήσει σε παραγραφή ενός εγκλήματος ή ακόμα και στην επιεικέστερη μεταχείριση του κατηγορουμένου (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 208). Άλλωστε δεν είναι λίγες οι φορές που μία δίκη έχει πάρει πολλές αναβολές για αυτόν ακριβώς τον λόγο, δηλαδή την παραγραφή του αδικήματος ή την ευνοϊκότερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. Σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπάρχουν πολλές παραβιάσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και πιο συγκεκριμένα για την απονομή δικαιοσύνης σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 208). Εκμεταλλευόμενοι πάντα τις παραπάνω αδυναμίες του συστήματος αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του προσωπικού τους οφέλους αλλά ακόμα και στην εξυπηρέτηση του φιλικού και συγγενικού περιγύρου τους. Εφόσον άλλωστε δεν υπάρχουν κυρώσεις για αυτού του είδους τις συμπεριφορές είναι σύνηθες φαινόμενο να μένουν αφανείς οι υποθέσεις αυτές και να μην διώκονται ποινικά. Από την αντίθετη πλευρά, μπορεί να υπάρξει και επιτάχυνση για την εκδίκαση μιας υπόθεσης αποσκοπώντας πάντα στην έλλειψη ποιότητας και έτσι στην εσφαλμένη εκδίκαση της υπόθεσης (Κοσμάτος-Λαμπράκης, 2019: 209). Η επιτάχυνση μιας δίκης μπορεί να οδηγήσει σε παράληψη στοιχείων, εσκεμμένα ή μη, και έτσι ο δικαστής να μην φτάσει στο σωστό συμπέρασμα. Όταν μία τόσο σοβαρή διαδικασία γίνεται γρήγορα μπορεί τότε να επηρεαστεί η ποιότητά της αλλά και η κρίση του δικαστικού υπαλλήλου που έχει ως σκοπό την εξέταση των στοιχείων.

Στον αντίποδα αξίζει να αναλυθεί η διαφθορά που υπάρχει όσον αφορά την χειραγώγηση της νομοθέτησης και της παραγωγής των διατάξεων. Τόσο οι δικαστικοί όσο και οι πολιτικοί έχουν την ευχέρεια να επηρεάζουν την νομοθεσία με σκοπό να έχουν την ευνοϊκότερη μεταχείριση ή πολλές φορές και να μην εκδιώκονται καθόλου για τα αδικήματά τους. Όπως έχει αναφέρει ο Edwin Sutherland στο άρθρο του «White-collar criminality» οι ισχυρά κοινωνικές και οικονομικές τάξεις δεν παρεμβαίνουν μόνο στην εφαρμογή του νόμου αλλά συμβάλλουν δραστικά στην κατασκευή τους με

σκοπό να έχουν εύνοια όχι μόνο οι ίδιοι αλλά και ο περίγυρός τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 60).

2.4. Αστυνομική διαφθορά

Εκτός από την πολιτική και τη δικαστική διαφθορά, χωρίς αμφιβολία υπάρχει και η αστυνομική διαφθορά. Η αστυνομία αποτελεί ουσιαστικά το εργαλείο για την σύλληψη των εγκληματιών που με τη σειρά τους οδηγούνται στη δικαιοσύνη. Η αστυνομική διαφθορά μπορεί να έχει τη μορφή δωροδοκίας, δωροληψίας ακόμα και εκβιασμού με σκοπό πάντα την αποκόμιση προσωπικού οφέλους όπως στις παραπάνω περιπτώσεις. Η εκβίαση μπορεί για παράδειγμα να είναι υπό τη μορφή παροχής προστασίας σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης που όχι μόνο είναι μορφή εγκληματικής ενέργειας αλλά έχει υψηλά ποσοστά διαφθοράς λόγω της εμπλοκής των αστυνομικών αλλά και λόγω της παράληψης ελέγχων αυτής της αγοράς σκόπιμα πάλι από τους αστυνομικούς (Σταμούλη, 2019: 214). Μάλιστα, η παροχή προστασίας σε μαγαζιά είναι η πιο συχνή εγκληματική δραστηριότητα που διαπράττεται από στελέχη της αστυνομίας. Με τα παραπάνω είναι κοινά αποδεκτό ότι δεν υπάρχει ούτε εδώ ένας σαφής ορισμός της αστυνομικής διαφθοράς αλλά εκδιώκεται βάση των παραπάνω αδικημάτων. Όπως και στις άλλες μορφές (δικαστική και πολιτική διαφθορά) πρόκειται για την κατάχρηση εξουσίας που αποσκοπεί στο προσωπικό τους όφελος ή στην εξυπηρέτηση δικών τους ανθρώπων.

Ανυπολόγιστες όμως είναι και οι επιπτώσεις σε όσους δεν επιλέγουν τη διαφθορά ως προσωπικό τρόπο δράσης κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους αλλά οδηγούνται καταναγκαστικά στο σημείο αποδοχής του φαινομένου ως αναπόφευκτο στοιχείο της επαγγελματικής τους ζωής (Πανάγος, 2013). Επίσης, κάτω υπό το καθεστώς του φόβου για τις συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει η αποκάλυψη/ δημοσιοποίηση περιστατικών διαφθοράς για τη φυσιογνωμία της αστυνομίας στο ευρύ κοινό, οι ιθύνοντες προτιμούν τον «κανόνα της σιωπής» (“managerial secrecy”) (Πανάγος, 2013).

Άλλη μία μορφή που μπορεί να εμφανίσει η αστυνομική διαφθορά είναι η συνεργασία τους με εγκληματικά δίκτυα με σκοπό είτε την συγκάλυψη είτε την παροχή πληροφοριών εκ των έσω. Οι αστυνομικοί μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα για την επιβίωση μιας εγκληματικής οργάνωσης ή ακόμα μπορούν να

προσφέρουν συγκάλυψη στην πολιτική διαφθορά μιας και η αστυνομία είναι ο πρώτος φορέας που γίνεται η αναφορά για κάποιο έγκλημα. Αν λοιπόν δεχτούν κάποιο αντάλλαγμα για να μην αποκαλύψουν κάτι τότε συμβάλλουν και αυτοί οι ίδιοι στην συνέχεια και αναπαραγωγή του φαινομένου της διαφθοράς. Η συνεργασία τους με τους πολιτικούς γίνεται με σκοπό να εκπληρώνουν τα θελήματά τους. Για παράδειγμα, μπορούν να παρέχουν ευαίσθητες πληροφορίες στους πολιτικούς που συνεργάζονται όσον αφορά στους αντίπαλους υποψηφίους αποσκοπώντας πάντα στην παγίδευσή τους. Με το να παραγκωνίζουν τον αντίπαλό τους εξασφαλίζουν ως έναν βαθμό την επανεκλογή τους.

Σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη του εν λόγω φαινομένου διαφθοράς στο αστυνομικό σώμα είναι τόσο η έλλειψη ελέγχου της αστυνομικής δράσης που γίνεται μέσω της υπολειτουργίας των μηχανισμών ελέγχων όσο και η υιοθέτηση της λογικής του ματαίου ως προς την νομότυπη συμπεριφορά και η γενικότερη απαισιοδοξία απέναντι στους στόχους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (Πανάγος, 2013).

3^ο Κεφάλαιο

Η έννοια του Κράτους-Δικαίου

Το Κράτος-Δικαίου είναι μία έννοια που είναι σημαντική για την λειτουργία του κάθε κράτους και για αυτό πρέπει να τηρείται αυστηρά. Σύμφωνα με αυτό, όλες οι λειτουργίες του κράτους πρέπει να γίνονται βάση των νομοθεσιών που απαρτίζουν το κάθε κράτος και όχι να λειτουργούν αυθαίρετα. Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς για την σωστή λειτουργία του κράτους μιας και εξυπηρετεί τις ανάγκες των πολιτών βασιζόμενο πάντα στις νομοθεσίες και στο δίκαιο που τις διέπουν. Χωρίς το δίκαιο άλλωστε και τη σωστή τήρηση των νομοθετημάτων επικρατεί η ανομία και το χάος. Ο νόμος θέτει τους περιορισμούς του και συμβάλλει στη σωστή διατήρηση της τάξης καθώς προστατεύει και τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών επιβάλλοντας έτσι μία ενιαία αγορά ακόμα και για τις επιχειρήσεις.

3.1. Ο ορισμός και οι θεμελιώδεις αρχές του Κράτους-Δικαίου

Η αρχή του Κράτους-Δικαίου ορίζεται ως το κράτος που κατευθύνεται από την νομοθεσία ρυθμίζοντας έτσι τον τρόπο που λειτουργούν τα κρατικά όργανα (Ακριβοπούλου, Ανθόπουλος, 2015: 59). Το κράτος και τα όργανα που το απαρτίζουν, υποχρεούνται να τηρούν τα δικαιώματα και να μην τα καταχρώνται (Σωτηρέλης-Ξηρός, 2020: 33). Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχουν δύο είδη κράτους-δικαίου: το τυπικό και το ουσιαστικό (Ακριβοπούλου, Ανθόπουλος, 2015: 59). Από τη μία πλευρά υπάρχει το τυπικό κράτος δικαίου που αποσκοπεί στη νομιμοποίηση των διαδικασιών που εκτελούν τα όργανα του κράτους χωρίς όμως απαραίτητα να τηρείται η νομιμοποίηση των αποφάσεών τους. Από την άλλη πλευρά υπάρχει το ουσιαστικό κράτος δικαίου που έχει ως κύριο μέλημα την ουσιαστική απόδοση δικαιοσύνης στους πολίτες του κράτους, δηλαδή την απονομή δικαιοσύνης σύμφωνα πάντα με το δίκαιο και τους κανόνες που το απαρτίζουν. Κοινός παρονομαστής και για τα δύο είδη είναι ότι προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα των πολιτών μέσα από την σωστή εφαρμογή και την επιβολή των νόμων. Στη σημερινή εποχή τα δύο αυτά είδη συνυπάρχουν και συντίθεται απαρτίζοντας έτσι τις λειτουργίες του κράτους-δικαίου (Ακριβοπούλου-Ανθόπουλος, 2015: 59). Το κράτος δικαίου είναι ένα ανθεκτικό

σύστημα νόμων, θεσμών, κανόνων και δεσμεύσεων της κοινότητας που παρέχει τέσσερις βασικές και οικουμενικές αρχές: λογοδοσία, δίκαιο, ανοικτή διακυβέρνηση και προσβάσιμη-αμερόληπτη δικαιοσύνη (What is the Rule of Law?, χ.χ.). Η διαφάνεια και η πρόσβαση όλων σε όλους είναι ένα μέσον καταπολέμησης της διαφθοράς μιας και αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει μέχρι και σήμερα η Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει φροντίσει να επιβάλλει στα κράτη-μέλη της τον θεσμό του κράτους-δικαίου και για τον λόγο αυτό η έννοια κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελώντας έτσι έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς για την ομαλή λειτουργία όλων των κρατών μελών της Ε.Ε (Τι είναι το κράτος δικαίου;, χ.χ.). Παρόλο που το κάθε κράτος-μέλος έχει την δική του ταυτότητα και προσωπικότητα, τη βασική έννοια του κράτους-δικαίου το απαρτίζουν οι ακόλουθες έξι αρχές που είναι κοινές για όλα τα κράτη της Ε.Ε (Τι είναι το κράτος δικαίου;, χ.χ.). Η πρώτη αρχή είναι η νομιμότητα, η οποία συνεπάγεται με τη διαφανή, υπεύθυνη, δημοκρατική και πλουραλιστική διαδικασία για τη θέσπιση νόμων. Η δεύτερη αρχή είναι η ασφάλεια δικαίου. Η τρίτη αρχή είναι η απαγόρευση της αυθαίρετης άσκησης εκτελεστικής εξουσίας που είναι βασική για την αποτροπή της διαφθοράς στα εκτελεστικά όργανα. Η τέταρτη είναι η αποτελεσματική δικαστική προστασία από ανεξάρτητα και αμερόληπτα δικαστήρια με σκοπό τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο λαμβάνοντας πάντα υπόψιν τον σεβασμό για τα θεμελιώδη δικαιώματα. Οι δύο τελευταίες είναι η διάκριση των εξουσιών και ισότητα έναντι του νόμου (Τι είναι το κράτος δικαίου;, χ.χ.). Ωστόσο, το εγκληματικό φαινόμενο που σχετίζεται άμεσα με την διαστρωμάτωση των κοινωνικών τάξεων παρατηρεί κανείς ότι παραβιάζει τις παραπάνω αρχές μιας και άτομα με εξουσία που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τον νόμο παραβιάζουν όλα τα παραπάνω δημιουργώντας έτσι κοινωνικές ανισότητες. Αξιοσημείωτο είναι ότι το εγκληματικό φαινόμενο δεν ασχολείται άμεσα με τον νόμο αλλά με την εφαρμογή αυτού όσον αφορά στις κοινωνικές τάξεις. Έτσι, οι παραπάνω αρχές που διέπουν την έννομη τάξη του κάθε κράτους που εφαρμόζει τον θεσμό του κράτους-δικαίου δεν εξυπηρετούν ούτε εφαρμόζονται για χάρη του κοινωνικού συνόλου αλλά πολλές φορές εξυπηρετούν τους ισχυρούς. Οι παραπάνω αρχές προκειμένου να είναι νόμιμες και να μπορέσουν να εφαρμοστούν φέρουν την σφραγίδα και την έγκριση τόσο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το συμβούλιο της Ε.Ε προκειμένου να διαφυλάξει ότι το κράτος-

δικαίου τηρείται από όλα τα κράτη-μέλη συντάσσει από το 2020 εκθέσεις δείχνοντας την επισκόπηση από τα ευρήματά τους, αν δηλαδή τηρούνται τα μέτρα που έχουν επιβάλλει, και παραθέτουν συστάσεις για την βελτίωση και τα ενδεχόμενα κενά που μπορεί να παρουσιάζουν. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι η θεμελιώδης αρχή του κράτους-δικαίου αποτελεί βασικό κριτήριο στην ένταξη μίας χώρας στην Ε.Ε. μιας και βασίζεται στη θεμελιώδη αυτή αρχή. Η εξήγηση για όλο αυτό είναι το γεγονός ότι το κράτος δικαίου προτάσσει ισότιμη προστασία ακολουθώντας τους νόμους που διέπουν το κάθε κράτος και αυτό έχει ως απόρροια την αποτροπή της αυθαίρετης χρήσης εξουσίας από τις κυβερνήσεις αλλά και από τα εκτελεστικά όργανα (Κράτος Δικαίου, χ.χ.). Η Ε.Ε. θέλει να μην να προστατεύσει τα δικαιώματα των πολιτών αλλά μέσω της θέσπισης του κράτους-δικαίου θέλει σαφώς να προστατεύσει τα συμφέροντα της διαφυλάσσοντας πάντα τον προϋπολογισμό της. Παρόλα αυτά, η διαδικασία της εγκληματοποίησης των αδικημάτων που θέλει να εκδιώξει η Ε.Ε. είναι δύσκολη ως προς την εφαρμογή της μιας και η εξουσία, η κυριαρχία, ο ανταγωνισμός και η κοινωνική ανισότητα σε σχέση με τον καπιταλισμό αλλά και η επιλεκτικότητα της εγκληματοποίησης και της εφαρμογής του ποινικού νόμου υπέρ των ισχυρών αποτελούν τον κοινό παρονομαστή όχι μόνο ως προς την τυποποίηση αλλά και την εφαρμογή ενός νόμου (Κουλούρης, 2019: 35). Ως «εγκληματοποίηση» ορίζει κανείς την διαδικασία με την οποία μια πράξη ή παράλειψη χαρακτηρίζεται ως έγκλημα και τυποποιείται ως τέτοια με ποινικό νόμο (Αλοσκόφης, 2021). Από την οπτική της Κριτικής εγκληματολογίας, η διαδικασία αυτή είναι μεροληπτική διότι οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες έχουν την ευχέρεια επιρροής στην ποινική νομοθέτηση υπέρ των συμφερόντων τους (Αλοσκόφης, 2021).

Αναφορικά με την Ελλάδα, αποτυπώνεται στο άρθρο 25 στην πρώτη παράγραφο του Συντάγματος και πιο συγκεκριμένα ορίζεται ως «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους» (Ακριβοπούλου-Ανθόπουλος, 2015: 59). Λαμβάνοντας υπόψιν αυτόν τον ορισμό, το κράτος-δικαίου έχει ως υποχρέωση να προφυλάσσει και να εξυπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνίας. Για να το επιτύχει αυτό υποχρεώνει τους αρμόδιους φορείς να κινούνται βάση των νομοθεσιών που υπάρχουν και όχι αυθαίρετα.

3.2. Η σχέση του Κράτους-Δικαίου με το φαινόμενο της διαφθοράς

Η θέσπιση του κράτους-δικαίου έχει άμεση σχέση με την αντιμετώπιση της διαφθοράς στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. διότι είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που προσπαθεί εδώ και χρόνια να αντιμετωπίσει και επιπρόσθετα έχει άμεσες επιπτώσεις στον προϋπολογισμό τόσο της κάθε χώρας όσο και συνολικά στην Ε.Ε. Η κύρια νοοτροπία του κράτους-δικαίου, εκτός από την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη διαφύλαξη της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, είναι η καταπολέμηση της διαφθοράς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χ.χ: Κράτος Δικαίου). Την Ε.Ε. την έχει απασχολήσει ιδιαίτερα η διαφθορά που επικρατεί σε διάφορους τομείς, όπως είναι ο τομέας της απονομής της δικαιοσύνης αλλά ακόμα και η πολιτική διαφθορά που αποτελεί όπως αναφέρθηκε ένα φαινόμενο αρκετά δύσκολο ως προς την αντιμετώπισή του.

Αποσκοπώντας να διαφυλάξει τον θεσμό του κράτους-δικαίου και παράλληλα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη διαφθορά, η Ε.Ε. ίδρυσε μία ομάδα που έχει ως σκοπό την καταπολέμηση της διαφθοράς. Το όνομα αυτής είναι GRECO (Groupe d'Etats contre la corruption ή Group of States Against Corruption) και ο πρωταρχικός της σκοπός είναι να βελτιώσει την ικανότητα των μελών του να καταπολεμούν τη διαφθορά, παρακολουθώντας τη συμμόρφωσή τους με τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της διαφθοράς μέσω μιας δυναμικής διαδικασίας αμοιβαίας αξιολόγησης και πίεσης από ομότιμους (About GRECO, χ.χ.). Βοηθά στον εντοπισμό των ελλείψεων στις εθνικές πολιτικές καταπολέμησης της διαφθοράς, επιβάλλοντας τις αναγκαίες νομοθετικές, θεσμικές και πρακτικές μεταρρυθμίσεις (About GRECO, χ.χ.). Η GRECO παρέχει επίσης μια πλατφόρμα για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στην πρόληψη και τον εντοπισμό της διαφθοράς μέσω των εκθέσεων που συντάσσει κάθε χρόνο για την κάθε χώρα της Ευρώπης ξεχωριστά.

Ως μία μικρή ιστορική αναδρομή, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως ο κατεξοχήν ευρωπαϊκός θεσμός που υπερασπίζεται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, κλήθηκε να ανταποκριθεί στην απειλή της διαφθοράς μιας και το φαινόμενο είναι δύσκολο ως προς την αντιμετώπισή του (About GRECO, χ.χ.). Οι Υπουργοί ήταν πεπεισμένοι ότι η αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς πρέπει να έχει μια ευρεία προσέγγιση και συνέστησαν να συσταθεί μια διεπιστημονική ομάδα για τη διαφθορά (GMC), η οποία θα εκπονήσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης κατά της διαφθοράς και θα εξετάσει τη δυνατότητα σύνταξης νομικών πράξεων

στον τομέα αυτό, αναφερόμενοι ρητά στη σημασία της εκπόνησης ενός μηχανισμού παρακολούθησης για την εφαρμογή των δεσμεύσεων που περιέχονται σε αυτές (About GRECO, χ.χ.).

Είναι αλήθεια ότι η θέσπιση του θεσμού του κράτους-δικαίου έγινε με σκοπό την καταπολέμηση της διαφθοράς και την επιβολή νόμων σε όλα τα κράτη-μέλη για την αντιμετώπισή της. Τονίζοντας την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών με βάση την επιβολή της νομοθεσίας θέλησε να υποχρεώσει όλα τα μέλη να συμμορφωθούν με τις μεταρρυθμίσεις που επιβάλλει τόσο το συμβούλιο της Ε.Ε. όσο και η GRECO. Άλλωστε, αν μία χώρα δεν συμμορφωθεί με τους κανόνες μπορεί να υποστεί κυρώσεις μιας και είναι ένα ιδιαιτέρως ευαίσθητο θέμα για την Ε.Ε. Η αντιμετώπιση της διαφθοράς από την Ε.Ε. γίνεται πάντα στο πλαίσιο του πνεύματος των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και τέλος λαμβάνοντας πάντα υπόψιν το κράτος-δικαίου (Πρόντζας, 2014: 82). Οι θεσμικές ρυθμίσεις που έχει θελήσει να επιβάλλει η Ε.Ε είναι οι ακόλουθες και συμβάλλουν σημαντικά στον λόγο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε ένα ευρύτερο πλαίσιο (Πρόντζας, 2014: 82-83):

1. Η κατάλληλη διαμόρφωση πλαισίου πολιτικής δέσμευσης για την αντιμετώπιση της διαφθοράς στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο της Ε.Ε.
2. Εφαρμογή των ήδη υπαρχόντων διατάξεων σε κοινοτικό επίπεδο κατά της δωροδοκίας και δωροληψίας που πρέπει όχι μόνο να παρακολουθείται στενά αλλά και να ενισχύεται μέσω διαφόρων παραμέτρων όπως είναι για παράδειγμα η αύξηση κυρώσεων στις περιπτώσεις αυτές.
3. Ενίσχυση των εργαλείων διερεύνησης όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς καθώς και εφεύρεση νέων μεθόδων, όπως είναι για παράδειγμα η αξιοποίηση και η εκμετάλλευση των ηλεκτρονικών πόρων για την εύρεση του φαινομένου.
4. Στήριξη στις προσπάθειες του ιδιωτικού τομέα για την ενδυνάμωση της ακεραιότητας και της ευθύνης των εταιρειών μέσω της χρηματοδότησης διαφόρων προγραμμάτων τόσο από το κάθε κράτος όσο και μέσω της Ε.Ε.
5. Και τέλος, συνέχιση της αντιμετώπισης των διαφόρων ειδών διαφθοράς από την ΕΕ ως αναπόσπαστο μέρος της εξωτερικής πολιτικής.

Προτάσσοντας διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε κοινοτικό επίπεδο, θέλησε να προστατεύσει όχι μόνο το θεσμό του κράτους-δικαίου που είναι ο

βασικός πυλώνας για την Ε.Ε. αλλά και να αντιμετωπίσει σε βάθος το σοβαρό αυτό φαινόμενο. Παρόλα αυτά, η Ε.Ε. έχει ταυτίσει κατά πολύ τη διαφθορά με την έννοια της δωροδοκίας δημιουργώντας έτσι πρόβλημα σε σχέση με τις άλλες μορφές της διαφθοράς. Με το να διώκεται και να δίνεται βάση στην αντιμετώπιση ενός είδους διαφθοράς, αφήνει περιθώρια για την αύξηση και ανάπτυξη άλλων μορφών.

4^ο Κεφάλαιο

Εκθέσεις Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου για το Κράτος-Δικαίου και τη διαφθορά παίρνοντας ως παραδείγματα την Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία και την Ελλάδα τις χρονολογίες 2020-2024

Η Ε.Ε. θέλοντας να εξασφαλίσει ότι τηρούνται όλες οι προϋποθέσεις για το κράτος-δικαίου αλλά και ότι εφαρμόζονται μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς, συντάσσει κάθε χρόνο εκθέσεις που παραθέτουν τόσο το κατά πόσο βελτιώθηκε η κατάσταση ενός κράτους όσο και συστάσεις με σκοπό την βελτίωσή του. Με αυτόν τον τρόπο, η Ε.Ε. θέλει να προστατεύσει τα συμφέροντα της διότι οι παραβιάσεις του κράτους δικαίου που διαπράττονται από τα κράτη μέλη μπορούν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση του όχι μόνο του ενωσιακού προϋπολογισμού και αλλά και όσον αφορά στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της (Το κράτος δικαίου στην Ε.Ε. Βελτιωμένο πλαίσιο για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ε.Ε., χωρίς όμως να έχουν εξαλειφθεί οι κίνδυνοι, 2024: 14).

Μέσω όλων αυτών των δράσεων και των αναλύσεων της κάθε χώρας ξεχωριστά, το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο έχει καταστήσει σαφές ότι η πιστή τήρηση του θεσμού του κράτους-δικαίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι υψίστης σημασίας και το κάθε κράτος-μέλος έχει υποχρέωση να τηρεί πιστά τις εκθέσεις αλλιώς υπάρχουν κυρώσεις. Σύμφωνα με την έκθεση «Ενίσχυση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης Στρατηγικό σχέδιο δράσης» που εκδόθηκε από το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο το 2019, το φαινόμενο της διαφθοράς και η κατάχρηση εξουσίας σε υψηλό επίπεδο συνδέονται με καταστάσεις στις οποίες η πολιτική εξουσία επιδιώκει να υπερισχύσει του κράτους δικαίου, γεγονός που αποτελεί απειλή όχι μόνο για την Ε.Ε. αλλά και για τους πολίτες της. Στα παρακάτω κεφάλαιο, θα παρθούν οι εκθέσεις ως παραδείγματα σε διάφορα κράτη-μέλη της Ε.Ε. αποσκοπώντας στον κριτικό σχολιασμό, δηλαδή κατά πόσο το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο έχει καταφέρει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το φαινόμενο της διαφθοράς αλλά και να θωρακίσει τον θεσμό του κράτους-δικαίου.

4.1. Αιτιολόγηση χρήσης των εκθέσεων των παρακάτω χωρών

Για τις ανάγκες της εργασίας θα αναλυθούν ορισμένες εκθέσεις από διάφορα κράτη-μέλη της Ε.Ε. για τα έτη 2023-24 καθώς θα γίνει και μία συνοπτική αναφορά στα έτη 2020, 2021 και 2022. Οι χώρες που θα αναλυθούν είναι: η Γερμανία, η Ιταλία, η Γαλλία και τέλος η Ελλάδα. Οι εν λόγω χώρες επιλέχθηκαν για διαφορετικούς λόγους η καθεμία βασιζόμενες πάντα στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς. Ο δείκτης αντίληψης της διαφθοράς εκδίδεται κάθε χρόνο από το 1995 από την οργάνωση Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International) δημοσιεύοντας κάθε χρόνο λίστα με όλες τις χώρες και την κατάταξή τους παγκοσμίως όσον αφορά στη διαφθορά (Corruption Perceptions Index). Όσο υψηλότερη βαθμολογία έχει κάθε χρόνο τόσο πιο αποτελεσματικά αντιμετωπίζει το φαινόμενο της διαφθοράς. Επιπλέον, άλλος ένας λόγος που επιλέχθηκαν είναι η πολιτική οικονομία των παρακάτω χωρών.

Ενδιαφέρον είναι το πως η κάθε χώρα αντιμετωπίζει το φαινόμενο της διαφθοράς αλλά και θεσπίζει μέτρα βάση της πολιτικής της οικονομίας. Στις χώρες της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Γαλλίας ακολουθείται το μοντέλο της συντηρητικής-κορπορατιστικής πολιτικής οικονομίας (Nelken, 2010: 59). Αναφορικά, οι κορπορατιστικές κοινωνίες της ηπειρωτικής Ευρώπης εφαρμόζουν πιο περιεκτικές οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές που προστατεύουν τους πολίτες από τις ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς (Nelken, 2010: 61). Αυτές οι κοινωνίες θεωρούν τους παραβάτες ως άτομα που χρειάζονται επανένταξη, την οποία αναλαμβάνει η κοινότητα (Nelken, 2010: 61). Αντιθέτως, η πολιτική οικονομία της Ελλάδας εντάσσεται ευρύτερα στην καπιταλιστική πολιτική οικονομία και πιο συγκεκριμένα σε αυτό που ονομάζεται «Μεσογειακή» μιας και δεν μπορεί να ενταχθεί στις δύο κατηγορίες που αποτυπώθηκαν κατά τον Hall και Soskee, οι οποίες είναι η ελεύθερη οικονομία της αγοράς καθώς και οι συντονισμένες οικονομίες της αγοράς (Πέτσας, 2019: 225). Η συγκεκριμένη κατηγορία πολιτικής οικονομίας, δηλαδή η μεσογειακή, έχει επηρεαστεί από το νεοφιλελευθερισμό αλλά παρόλα αυτά τα χαρακτηριστικά της δεν την εντάσσουν καθαρά στην κατηγορία αυτή.

Συνεχίζοντας με τους λόγους επιλογής των χωρών είναι οι ακόλουθοι:

Αρχικά, η Γερμανία επιλέχθηκε με σκοπό να αναδειχθεί ότι έχει κενά στην νομοθεσία της σχετικά το κράτος-δικαίου και τη διαφθορά, γεγονός που θα μπορούσε να εγείρει προβληματισμούς μιας και είναι από τις χώρες που ακολουθούν πιστά τις συστάσεις της Ε.Ε. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι σε μία δημοσκόπηση που έγινε το 2022, το

53% των πολιτών πιστεύει ότι η διαφθορά κυριαρχεί στη Γερμανία, γεγονός που προκαλεί ερωτήματα στο αν και κατά πόσο αισθάνονται ασφαλείς οι πολίτες με την νομοθεσία για την αντιμετώπιση της διαφθοράς και εν τέλει αν εφαρμόζεται από το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Το ίδιο το σύστημα δεν καθησυχάζει τους πολίτες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της διαφθοράς προκαλώντας τους ανασφάλεια για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς. Είναι αντιφατικό το γεγονός ότι η βαθμολογία της Γερμανίας στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς καθώς και τα σχόλια στις εκθέσεις δεν συμβαδίζουν με τις απόψεις που έχουν οι πολίτες για το φαινόμενο της διαφθοράς.

Στη συνέχεια, πάρθηκε η Ιταλία μιας και είναι από τις χώρες που έχουν απασχολήσει την επικαιρότητα με υποθέσεις που έχουν βγει στην επιφάνεια από τη δεκαετία κιόλας του '90. Είναι άξιες αναλύσεως οι εκθέσεις της με σκοπό να διαπιστωθεί αν ακολουθεί τις συστάσεις τις Ε.Ε. για τη διαφθορά στο κράτος-δικαίου. Στην Ιταλία βλέπει κανείς να επικρατεί κυρίως το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς μιας και οι πολιτικοί κάνουν κατάχρηση της εξουσίας όχι μόνο για την εξαγορά ψήφων αλλά και την εμπλοκή του δικαστικού με του πολιτικού συστήματος.

Έπειτα, η Γαλλία έχει δεχτεί πολλές συστάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς. Μέσω των εκθέσεων θα αναδειχθεί αν ακολουθεί τις συστάσεις και επακολούθως αν έχει βελτιωθεί η κατάστασή της για την θέσπιση νέων νομοθεσιών αλλά και όσον αφορά στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Το 2020 άλλωστε η GRECO είχε τονίσει ότι η Γαλλία πρέπει να κάνει περισσότερα για να βελτιώσει όχι μόνο την αποτελεσματικότητα αλλά και την πρακτική εφαρμογή του ισχύοντος πλαισίου για την πρόληψη της διαφθοράς στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας (Πρόεδρος της Δημοκρατίας, υπουργούς, μέλη του ιδιωτικού γραφείου και ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι) καθώς και στην Εθνική Αστυνομία και την Εθνική Χωροφυλακή (GRECO: Η Γαλλία πρέπει να κάνει περισσότερα για την πρόληψη της διαφθοράς, 2020). Αναφορικά, η χρονιά του 2020 αποτέλεσε ορόσημο για την υπόθεση διαφθοράς του Πρωθυπουργού Νικολά Σαρκοζί.

Κλείνοντας με τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, θα αναλυθούν οι εκθέσεις της Ελλάδας μιας και είναι από τις χώρες με τον υψηλότερο δείκτη διαφθοράς στην Ε.Ε. Ο παγκόσμιος μέσος όρος του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς το 2023 για την Ελλάδα παραμένει αμετάβλητος στους 43 βαθμούς για δωδέκατη συνεχόμενη χρονιά, με περισσότερα από τα δύο τρίτα των χωρών να σημειώνουν κάτω από τους 50 βαθμούς, καταδεικνύοντας έτσι σοβαρά προβλήματα διαφθοράς (Δείκτης αντίληψης

διαφθοράς 2023: Εξασθενημένα δικαιοδοτικά συστήματα επιτρέπουν την ανεξέλεγκτη Διαφθορά, 2024). Ανά τα χρόνια, στην Ελλάδα εμφανίζονται σκάνδαλα πολιτικής διαφθοράς αναδεικνύοντας έτσι ότι η νομοθεσία για την αντιμετώπιση της διαφθοράς δεν είναι επαρκής για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Ωστόσο, αξίζει η ανάλυση των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την κατάσταση του κράτους-δικαίου τόσο για την αξιολόγηση όσο και για τις συστάσεις που έχει επιβάλλει η ΕΕ στην Ελλάδα.

Στην παραπάνω ανάλυση εκθέσεων είναι αξιοσημείωτο ότι έχουν παρθεί δύο χώρες που έχουν υψηλό σκορ στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς (Γαλλία και Γερμανία) και δύο χώρες με χαμηλό σκορ στον δείκτη (Ιταλία και Ελλάδα). Οποσδήποτε με αυτόν τον τρόπο θα εξεταστεί πώς διαχειρίζεται η κάθε χώρα το φαινόμενο της διαφθοράς αλλά και τι συστάσεις έχει δεχτεί από το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο για την βελτίωση της κατάστασης. Ο θεσμός του Κράτους-Δικαίου είναι κρίσιμος για την Ε.Ε. προτάσσοντας πάντα την κοινωνία των πολιτών, τα μέσα ενημέρωσης, την ακαδημαϊκή κοινότητα και τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών πάντα με σύμμαχο τη διαφάνεια και την πρόσβαση στην πληροφορία.

4.1.1 Εκθέσεις Γερμανίας

Ξεκινώντας με την ανάλυση των εκθέσεων της Γερμανίας και μετά από την ανάλυση του παραρτήματος της διαφθοράς καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι είναι από τις χώρες που προσπαθούν να καταπολεμήσουν ενεργά τη διαφθορά. Άλλωστε για αυτό από το 2020 διατηρεί σταθερή θέση στον δείκτη αντίληψης διαφθοράς που αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την κατάταξη των χωρών αναφορικά με την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Οι εκθέσεις που θα αναλυθούν τόσο στη Γερμανία όσο και στις άλλες χώρες είναι από το 2020 μέχρι το 2024. Αναφορικά με τον δείκτη μέτρησης της διαφθοράς συμπεριλαμβάνει όλες τις χώρες παγκοσμίως και τις μονάδες της διαφθοράς που έχει η καθεμία κάθε χρόνο (Corruption Perceptions Index, χ.χ.). Η κλίμακα αυτή είναι από το 0(υψηλά διεφθαρμένη χώρα) μέχρι το 100 (πολύ καθαρή από διαφθορά χώρα).

Ξεκινώντας με την έκθεση του 2023, η Γερμανία έχει ακόμα την ίδια θέση με σκορ στον δείκτη 79/100 κατέχοντας έτσι την 5η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 9η θέση παγκοσμίως. Εδώ παρόλα αυτά παρατηρείται ότι η αναβάθμιση του στρατηγικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε ομοσπονδιακό επίπεδο αλλά και η αναθεώρηση των κανόνων παραμένει ακόμα σε εκκρεμότητα αναστέλλοντας έτσι τη δημοσίευση της επόμενης συνολικής συγκεντρωτικής έκθεσης για την ακεραιότητα στην ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση του 2022 για τα τέλη του 2023, η οποία θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, συγκεκριμένα στοιχεία για υποθέσεις διαφθοράς και υποψίες διαφθοράς στην ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 11). Έτσι προγραμματίστηκαν να ληφθούν μέτρα και πλάνα για την περαιτέρω ενίσχυση του νομικού πλαισίου για τη διαφθορά. Ένα άλλο ζήτημα που παρουσιάστηκε ενώ στις προηγούμενες εκθέσεις (2020, 2021, 2022) δεν είχε γίνει αναφορά είναι η διαφθορά υψηλού επιπέδου. Η έκθεση έκρινε ότι η καταπολέμηση της διαφθοράς υψηλού επιπέδου δεν παρουσιάζει συστηματικές αδυναμίες τονίζοντας ότι δεν εκφράστηκαν ανησυχίες όσον αφορά στην αντιμετώπιση των υποθέσεων διαφθοράς υψηλού επιπέδου ή τη διερεύνηση, τη δίωξη ή την έκδοση τελεσίδικων αποφάσεων για υποθέσεις διαφθοράς και διαφθοράς υψηλού επιπέδου, διότι υπάρχει αρκετό ανθρώπινο δυναμικό που ελέγχει τις εκθέσεις και εκτελεί σωστά τα καθήκοντα του (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 13). Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι ναι μεν αυξήθηκαν τα εγκλήματα

διαφθοράς αλλά η οικονομική ζημία που προκλήθηκε μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Εδώ παρατηρείται ότι η Γερμανία θέλησε να μειώσει την οικονομική της ζημία παρόλο που αυξήθηκαν οι περιπτώσεις διαφθοράς, ενισχύοντας έτσι την καπιταλιστική κοινωνία και παραβιάζοντας βασικούς κανόνες για την αντιμετώπιση της διαφθοράς (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 350). Με αυτόν τον τρόπο ξεχνάει τον πραγματικό της στόχο που είναι η αντιμετώπιση της διαφθοράς. Επιπρόσθετα σχετικά με το Lobbying δεν υπήρχαν σχέδια ενίσχυσης του υπάρχοντος πλαισίου διότι οι διαβουλεύσεις για τη θέσπιση νομοθετικού αποτυπώματος σχετικά με το lobbying κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας συνεχίζονται εντός της ομοσπονδιακής κυβέρνησης παρουσιάζοντας έτσι κάποια πρόοδο (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 14-15). Αναφορικά με τον ορισμό του Lobbying, δεν υπάρχει κάποιος ενιαίος ορισμός όμως οι δραστηριότητες επιρροής (lobbying) μπορεί να οριστούν με διάφορους τρόπους όπως προώθηση των συμφερόντων μιας ομάδας στο πλαίσιο μιας διαδικασίας λήψης απόφασης (Σωτηροπούλου, Το lobbying και το πλαίσιο ρύθμισής του στην Ελλάδα, 2024). Η παρακολούθηση των δευτερευουσών δραστηριοτήτων των βουλευτών συνεχίζει να αποτελεί πρόκληση. Όπως και το προηγούμενο έτος, υπήρξαν καθυστερήσεις στην αναφορά των παράλληλων δραστηριοτήτων των βουλευτών το 2022, οι οποίες συνεχίστηκαν και το 2023, γεγονός που αποτελεί πρόβλημα όσον αφορά στις δηλώσεις. Ελλιπής είναι ακόμα και η δημοσιοποίηση περιουσιακών στοιχείων για τα μέλη της κυβέρνησης, πράγμα που δημιουργεί αμφιβολίες στο αν κάποιος βουλευτής έχει όντως δευτερεύουσα εργασία (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 18). Αξιοσημείωτο είναι ότι παρόλο που υπήρξε η θέληση να αποτυπωθούν νέοι κανόνες για την χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, παρατηρείται στην έκθεση του 2023 ότι η αποτύπωση των κανόνων δεν έχει ξεκινήσει ακόμα (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 19). Κλείνοντας την συγκεκριμένη έκθεση, η Γερμανία θέλησε να δηλώσει τη θέλησή της ότι θα δημιουργήσει μία νέα δέσμη μέτρων μετασχηματισμού των δημόσιων συμβάσεων έχοντας ως σκοπό τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων συμβάσεων και έτσι βρίσκεται σε εξέλιξη με δυνατότητες καλύτερης πρόληψης της διαφθοράς και αύξηση της διαφάνειας. Αφορμή για τη δημιουργία αυτής της δέσμης υπήρξε το σκάνδαλο διαφθοράς με την προμήθεια ιατρικού εξοπλισμού (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2023: 20).

Έπειτα, φτάνοντας στην έκθεση του 2024 και στο σήμερα, η Γερμανία εξακολουθεί να έχει την ίδια θέση στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς έχοντας πάλι σκορ 78/100 σε αντίθεση με τις προηγούμενες χρονιές που είχε 79 ή 80/100 δίνοντάς της πάλι την 5η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 9η θέση παγκοσμίως. Ωστόσο, η αναβάθμιση του στρατηγικού της πλαισίου για τη διαφθορά παραμένει εκκρεμής αλλά παρόλα αυτά ενίσχυσε περαιτέρω το ποινικό της δίκαιο για τη διαφθορά εξακριβώνοντας έτσι παρακάτω ότι σε γενικές γραμμές έχει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του φαινομένου (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2024: 13-14). Παρά το γεγονός όλων των παραπάνω εκκρεμούν τα σχέδια για τις εταιρικές κυρώσεις. Οι νομοθεσίες για το Lobbying αυστηροποιήθηκαν υποχρεώνοντας το κράτος να δημοσιεύει όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις στους άμεσα ενδιαφερόμενους όπως είναι η απαίτηση δημοσίευσης των οικονομικών πηγών της οργάνωσης πίεσης, των προηγούμενων ρόλων των εκπροσώπων συμφερόντων ως δημόσιων ή εκλεγμένων αξιωματούχων (περιστρεφόμενες πόρτες), των δραστηριοτήτων άσκησης πίεσης για λογαριασμό τρίτων (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2024: 16). Στη συνέχεια, λόγος γίνεται πάλι για τη διαφθορά υψηλού επιπέδου τονίζοντας ότι έχει σημειωθεί κάποια περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά στους αυστηρότερους κανονισμούς μετά την πρόσληψη υψηλόβαθμων αξιωματούχων με νέους κανόνες που έχουν τεθεί σε ισχύ και υψηλότερα πρότυπα διαφάνειας. Το 2023 είχε προταθεί στο κράτος της Γερμανίας να ενισχύσει τους ήδη υπάρχοντες νόμους της κάνοντας τους αυστηρότερους. Αναμφίβολα, πρόκληση ακόμα αποτελεί η παρακολούθηση δευτερευόντων δραστηριοτήτων των βουλευτών χωρίς να υπάρχει κάποια πρόοδος στον τομέα αυτόν. Παρατηρούνται επίσης αδυναμίες στους κανόνες σύγκρουσης συμφερόντων και αποκάλυψης περιουσιακών στοιχείων και πιο συγκεκριμένα στην πρακτική εφαρμογή τους (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2024: 19). Όσον αφορά στα ανώτατα διοικητικά στελέχη, δεν υπήρξε καμία εξέλιξη για την ενίσχυση της εποπτείας και την αύξηση της διαφάνειας για τα οικονομικά και επιχειρηματικά συμφέροντα των ομοσπονδιακών υπουργών, των κοινοβουλευτικών γραμματέων, των γραμματέων των κρατιδίων και των γενικών διευθυντών για την αποκάλυψη πιθανών συγκρούσεων συμφερόντων, όπως είχε συστήσει η GRECO (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2024: 19). Σε αντίθεση με τις άλλες χρονιές, το κράτος κατάφερε εν τέλει να υιοθετήσει νέους κανόνες για την

χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων αλλά παρόλα αυτά εγείρονται αμφιβολίες στην πράξη και πιο συγκεκριμένα με τη χρονική απόσταση μεταξύ του πραγματικού εισοδήματος του κόμματος και της αναφοράς του (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Germany, 2024: 20). Ακόμα υπό προετοιμασία είναι ο εκσυγχρονισμός κανόνων που αφορούν τις δημόσιες συμβάσεις στοχεύοντας πάλι στη διαφάνεια. Αναφορικά με τα έτη 2020-22, δεν παρατηρείται κάποια διαφορά μιας και η Γερμανία μιας και είναι από τις χώρες που έχει ολοκληρωμένο πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς και αυτό αναφέρεται σε όλες τις εκθέσεις της.

Αναλύοντας τις παραπάνω εκθέσεις της Γερμανίας παρατηρήθηκε ότι ναι μεν σε γενικές γραμμές καταπολεμάει τη διαφθορά όμως υπάρχουν ακόμα σημαντικές αδυναμίες που μένει να καλύψει και που τους πήρε κάποια χρόνια για να θεσπίσουν νομοθεσίες. Χρησιμοποιεί έτσι την αναλογιστική στροφή της αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία εστιάζει στους δείκτες, στις στατιστικές, στην επικινδυνότητα, στις τεχνοκρατικές γνώσεις και στις μετρήσεις χωρίς όμως να είναι υπέρ της ποινικοποίησης, της καταστολής του δημοσίου βίου και της ολικής αντιμετώπισης του φαινομένου της διαφθοράς, αλλά θέλει να ιδιωτικοποιήσει τόσο την οικονομία καθώς και να απελευθερώσει την οικονομική δραστηριότητα έχοντας ως αποτέλεσμα την απενοχοποίηση της κεφαλαιακής δράσης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 337). Παρόλα αυτά, η υιοθέτηση ενός «αναλογιστικού» μοντέλου βάζει στο στόχαστρο τα θύματα και όχι τους οικονομικούς εγκληματίες και συνεπώς τους διεφθαρμένους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 344).

Παίρνοντας ως παράδειγμα την παρακολούθηση δευτερευουσών δραστηριοτήτων των βουλευτών παραμένει ακόμα πρόκληση δείχνοντας έτσι ότι δεν έχουν εστιάσει αρκετά στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Στην προσπάθεια του κράτους να έχει ένα συνολικό πλαίσιο αντιμετώπισης της διαφθοράς δημιουργούνται κενά όσον αφορά άλλες διατάξεις που μπορούν να συμβάλλουν στη μη αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.

4.1.2. Εκθέσεις Γαλλίας

Συνεχίζοντας με τις εκθέσεις της Γαλλίας παρατηρεί κανείς ότι το μεγαλύτερο μέρος του παραρτήματος της διαφθοράς στον κράτος-δικαίου αφορά τους φορείς και τις υπηρεσίες που ασχολούνται με την καταπολέμηση της διαφθοράς. Παρά τις υπηρεσίες και τις αρχές που έχει για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς φαίνεται να έχει έλλειψη σε πόρους. Θέλοντας να καταπολεμήσει τη διαφθορά εστίασε στην ίδρυση υπηρεσιών χωρίς όμως να έχει τα εφόδια και τους πόρους να τις υποστηρίξει. Στην έκθεση του 2023, το κράτος έλαβε βαθμολογία 72/100 στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς καταλαμβάνοντας έτσι την 10^η θέση στην Ε.Ε. (σε αντίθεση με πέρυσι που την 8^η θέση) και την 21^η παγκοσμίως, διατηρώντας έτσι χαμηλό το ποσοστό της διαφθοράς. Επιπλέον, σύμφωνα με την γαλλική Υπηρεσία Καταπολέμησης της Διαφθοράς (AFA), η οποία συστάθηκε στις 9 Δεκεμβρίου του 2016, το στρατηγικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς που εφαρμόστηκε κατά το 2020-22 ήταν επιτυχές και έτσι ετοιμάστηκε νέο σχέδιο για τα έτη 2023-25. Παρόλα αυτά, η εν λόγω υπηρεσία συνεχίζει να μην έχει υποστηρικτικά εργαλεία αλλά η επιχειρησιακή της αποτελεσματικότητα είναι αποδυναμωμένη λόγω της αστάθειας των πόρων της δε, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη μη λειτουργία της επιτροπής κυρώσεων της AFA (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 13). Το κράτος συνεχίζει να μην παρέχει τους κατάλληλους πόρους σε κάθε υπηρεσία και αυτό έχει ως απόρροια τη δυσλειτουργία των υπηρεσιών όπως παρατηρείται από τις εκθέσεις. Επιπλέον, σημαντική πρόοδος παρατηρήθηκε όσον αφορά στη δίωξη και την επιβολή κυρώσεων για αδικήματα διαφθοράς υψηλού επιπέδου παρά τις προκλήσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν στους πόρους (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 11). Ανεξάρτητα από τις προκλήσεις που παρατηρούνται στην διεξαγωγή των ερευνών, οι οποίες είναι κυρίως διαρθρωτικές προκλήσεις αλλά και η διαθεσιμότητα των πόρων, επιτυγχάνονται απτά αποτελέσματα στη δίωξη και εκδίκαση υποθέσεων διαφθοράς (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 12). Ανησυχίες εκφράστηκαν σε ότι αφορά την ευρεία χρήση εναλλακτικών ποινικών μέτρων για τις επιχειρήσεις που θα μπορούσε να επηρεάσει την αποτροπή και τη διαφάνεια (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 12). Ωστόσο, είχε σημειωθεί κάποια πρόοδος στην εφαρμογή της σύστασης που

διατυπώθηκε στην έκθεση για το κράτος δικαίου του 2022 (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 12). Παράλληλα, η Ανώτατη Αρχή διαφάνειας της δημόσιας ζωής (HATVP), η οποία ιδρύθηκε το 2013, παρακολουθεί τακτικά την εφαρμογή των μέτρων της ακεραιότητας για τους δημόσιους υπαλλήλους συμπεριλαμβανομένων των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων και συμφερόντων τους (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 13). Κυρίως παρατηρήθηκε ότι οι δηλώσεις τηρούνται σε έναν μεγάλο βαθμό. Όσον αφορά στους ελέγχους κεφαλαίων των πολιτικών και των πολιτικών κομμάτων, αυτοί συνεχίζονται αλλά η CNCCFP δεν έχει ερευνητικές ικανότητες. Απεναντίας, μπορεί να επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις (συμπεριλαμβανομένων των ποινικών προστίμων) για ήπιες παραβάσεις όμως σε περίπτωση ενδεχόμενου εγκλήματος ο φάκελος διαβιβάζεται στον εισαγγελέα (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 14). Στην περίπτωση ενδεχόμενου εγκλήματος θα μπορούσαν να δημιουργηθούν καθυστερήσεις ως προς την δίωξη της υπόθεσης. Θα μπορούσε να δοθεί στην Εθνική Επιτροπή Λογαριασμών Εκστρατειών και Πολιτικής Χρηματοδότησης (CNCCFP) ανεξαρτησία αποσκοπώντας πάντα τόσο στην αποτελεσματικότερη δίωξη όσο στην ταχύτερη αντιμετώπιση ενός αδικήματος. Επίσης, ανεπίλυτες παραμένουν οι ανησυχίες σχετικά με το Lobbying καθώς δεν υπάρχει καμία πρόοδος από την έκθεση του 2022 (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 15). Ακόμη, υπάρχει περαιτέρω περιθώριο βελτίωσης προόδου σχετικά με τους ελέγχους ασφαλείας που αφορούν την ακεραιότητα στην αστυνομία, παρά τη δέσμευση δικαστικών και αστυνομικών στον κώδικα δεοντολογίας (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2023: 16). Η GRECO εξακολουθεί να τονίζει την ανάγκη αύξησης ελέγχων στο αστυνομικό σώμα.

Φτάνοντας στο σήμερα και στην έκθεση του 2024, η βαθμολογία της στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς ήταν 71/100(σε αντίθεση με πέρυσι που ήταν 72/100) και κατείχε την 10^η θέση στη Ε.Ε. και την 21^η παγκοσμίως. Καθώς το στρατηγικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς για τα έτη 2023-25 βρίσκεται σε προετοιμασία, σημαντικά αποτελέσματα επιτυγχάνονται ήδη στη δίωξη και εκδίκαση των υποθέσεων διαφθοράς παρά τις ανησυχίες που παραμένουν όσον αφορά στους πόρους (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 10). Ο φορέας της AFA υποστηρίζει και παρακολουθεί την εφαρμογή των μέτρων ακεραιότητας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα έχοντας σημαντική αύξηση του φόρτου

εργασίας λόγω έλλειψης προσωπικού. Η υπηρεσία της HATVP, αν και αυτή από πλευράς της είχε περιορισμένους πόρους, συνέχισε τον έλεγχο ακεραιότητας των δημοσίων λειτουργών συμπεριλαμβανομένων των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων και συμφερόντων καθώς και των θεμάτων που σχετίζονται με το φαινόμενο των περιστρεφόμενων θυρών(revolving doors) (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 12). Από τη μία, το φαινόμενο των περιστρεφόμενων θυρών ή πορτών είναι η μετακίνηση βασικών υπαλλήλων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (Ευρωπαϊκό ελεγκτικό συνέδριο, 2012: 33). Από την άλλη, ένας άλλος εναλλακτικός ορισμός είναι ότι το φαινόμενο αυτό αναφέρεται στην κινητικότητα των ατόμων μεταξύ ρόλων ως νομοθέτες ή ρυθμιστές στον δημόσιο τομέα και ιδιωτικό τομέα (Revolving doors: Emerging regulatory concerns and policy solutions in the financial crisis, 2009: 8-9). Επίσης, συνεχίστηκε ο έλεγχος κονδυλίων που χρησιμοποιούν οι πολιτικοί, ανακαλύπτοντας έτσι ορισμένες παραβάσεις (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 12). Επιπρόσθετα και σχετικά με τους κανόνες του Lobbying, σημειώθηκε πρόοδος σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια(2020, 2021, 2022 και 2023), θέτοντας σε ισχύ κατευθυντήριες γραμμές για το μητρώο των λομπιστών (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 13). Ωστόσο, υπάρχουν ακόμα ανησυχίες για τους ανώτατους εκτελεστικούς αξιωματούχους. Τα μέτρα ακεραιότητας υπάρχουν ακόμα για δικαστικούς και αστυνομικούς και ορισμένα έγιναν λειτουργικά σε σύγκριση με τις άλλες χρονιές, όμως υπάρχουν ακόμα ανησυχίες σχετικά με τον πειθαρχικό έλεγχο (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 15). Τέλος, θίχτηκε το θέμα των δημοσίων συμβάσεων που πλέον συγκαταλέγονται στις προτεραιότητες των εισαγγελικών αρχών μιας και πρόκειται για έναν τομέα με υψηλό κίνδυνο διαφθοράς (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in France, 2024: 16). Αναφορικά με τα έτη 2020-22 δεν παρατηρούνται κάποιες διαφορές σε σχέση με τα έτη 2023-24 μιας και το κύριο μέλημα της Γαλλίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς ήταν η ίδρυση υπηρεσιών, οι οποίες όπως παρατηρούνται σε όλες τις εκθέσεις είχαν έλλειψη πόρων και ανθρώπινου δυναμικού.

4.1.3. Εκθέσεις Ιταλίας

Η Ιταλία είναι από τις χώρες που έχουν από τις πιο χαμηλές βαθμολογίες στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, μαζί με την Ελλάδα που θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Αφού αναλύθηκαν χώρες με υψηλή βαθμολογία, τώρα θα αναλυθούν δύο χώρες με χαμηλή βαθμολογία αναδεικνύοντας έτσι την αδυναμία αντιμετώπισης του φαινομένου της διαφθοράς.

Κατά την έκθεση του 2023, η διαφθορά παρέμενε υψηλή στην Ιταλία, λαμβάνοντας βαθμολογία 56/100 στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς, έχοντας έτσι την 16^η θέση στην Ε.Ε. και 41^η παγκοσμίως (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 10). Το νέο εθνικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς όσον αφορά στα έτη 2023-25 εγκρίθηκε από την Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Διαφθοράς(από εδώ και στο εξής ANAC) (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 11). Επίσης, κατατέθηκε ένα δοκιμαστικό σχέδιο νόμου για την κατάργηση του αδικήματος της κατάχρησης δημοσίου αξιώματος καθώς και τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της εμπορίας της επιρροής δημιουργώντας ανησυχίες στην κοινωνία σχετικά με αυτές τις αλλαγές και τις πιθανές επιπτώσεις τους στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 12). Συνεχίζεται η παρακολούθηση του αντίκτυπου που έχει η ποινική δικαιοσύνη στις υποθέσεις διαφθοράς που κλείνουν μετά από δύο χρόνια (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 12). Σημαντική πρόοδος παρατηρήθηκε στην ενίσχυση της ψηφιοποίησης των μητρώων και πλέον οι οικονομικές πληροφορίες είναι πλέον διαθέσιμες στις αρχές της επιβολής του νόμου και έτσι μπόρεσαν να καταπολεμηθούν πολλά αδικήματα διαφθοράς από την Guardia di Finanza(GdF) (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 13). Πρόοδος επίσης σημειώθηκε στη συνολική νομοθεσία για τις συγκρούσεις συμφερόντων αλλά παρόλα αυτά το κείμενο δεν είναι διαθέσιμο στο κοινό και δεν έχει εκδοθεί ακόμη λεπτομερής καθοδήγηση (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 14-15). Η θέσπιση ολοκληρωμένων κανόνων για το Lobbying σημείωσε επίσης πρόοδο σε σχέση με την έκθεση του 2022 καθώς σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά στην αντιμετώπιση της πρακτικής σχετικά με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των προεκλογικών εκστρατειών με την έναρξη των ακροάσεων για ένα σχέδιο νόμου στη

Γερουσία (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 15-16). Ολοκληρώνοντας την έκθεση, τέθηκε ζήτημα για τον νέο κώδικα για τις δημόσιες συμβάσεις αποσκοπώντας τόσο στην απλούστευση του νόμου όσο και στην αποτελεσματικότητα (2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2023: 17).

Συνεχίζοντας με την τελευταία έκθεση του 2024, η Ιταλία παραμένει με υψηλά επίπεδα διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, λαμβάνοντας πάλι βαθμολογία 56/100, κατατάσσοντας στην 17^η θέση στην Ε.Ε. και την 42^η παγκοσμίως. Το εθνικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς επικαιροποιήθηκε προκειμένου να ενισχυθεί το τμήμα των δημοσίων συμβάσεων που αναφέρθηκε στην έκθεση του 2023 και αναπτύχθηκαν κατευθυντήριες γραμμές για το φαινόμενο των περιστρεφόμενων θυρών (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 14). Επιπλέον όσον αφορά στο αδίκημα της κατάχρησης δημοσίου αξιώματος, το κοινοβούλιο ενέκρινε το σχέδιο νόμου για την κατάργησή του και επίσης περιορίζει το πεδίο εφαρμογής τους αδικήματος της εμπορίας επιρροής προκαλώντας ανησυχίες για την ορθή καταπολέμηση της διαφθοράς (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 15). Επιπρόσθετα, προτάθηκαν αλλαγές στην παραγραφή αδικημάτων που θα μπορούσαν να μειώσουν τον διαθέσιμο χρόνο για την διεξαγωγή των διαδικασιών συμπεριλαμβανομένου αδικημάτων διαφθοράς (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 16). Ελαφριά μείωση παρατηρήθηκε στον συνολικό αριθμό αποφάσεων για τα αδικήματα της διαφθοράς (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 17). Στο μεταξύ, οι αρχές επωφελούνται ακόμα από τις επενδύσεις σε εργαλεία πληροφορικής. Πρόοδος σημειώθηκε στην ολοκληρωμένη νομοθεσία για τις συγκρούσεις συμφερόντων χωρίς όμως να υπάρχει κάποια πρόοδος για το Lobbying και για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων δεδομένου των νόμων που είναι ακόμα υπό συζήτηση (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 18-19). Ολοκληρώνοντας με τις δημόσιες συμβάσεις, οι κίνδυνοι διαφθοράς παραμένουν αν και η ψηφιοποίηση δεδομένων αναμένεται να βελτιώσει την διαφάνεια στον τομέα αυτόν (2024 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Italy, 2024: 22). Αξιοσημείωτο στις εν λόγω εκθέσεις της Ιταλίας είναι ότι σε σχέση με τις εκθέσεις του 2020-22 παρατηρείται βελτίωση κατά τις εκθέσεις του 2023-24, χωρίς όμως να υπάρχει ουσιαστική διαφθορά στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς. Η Ιταλία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει πρόβλημα με την αντιμετώπιση της

διαφθοράς μέχρι και σήμερα μιας και παρατηρούνται πολλές ανακρίβειες όσον αφορά στην εφαρμογή των νόμων.

4.1.4. Εκθέσεις Ελλάδας

Οι εκθέσεις της Ελλάδας αναφορικά με το κράτος δικαίου και το κεφάλαιο της διαφθοράς δείχνουν ότι η Ελλάδα έχει θέμα με την αντιμετώπιση του φαινομένου. Στην έκθεση του 2023 αναφερόταν ότι το επίπεδο της διαφθοράς ήταν υψηλό, λαμβάνοντας στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς την βαθμολογία 52/100, καταλαμβάνοντας έτσι την 21^η θέση στην Ε.Ε. και την 51^η παγκοσμίως, βαθμολογία που την κατατάσσουν πιο κάτω στην κατάταξη συγκριτικά με πέρυσι (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 14). Το εθνικό στρατηγικό σχέδιο για τα έτη 2022-2025 βρίσκεται σε εξέλιξη, το οποίο αναφορικά έχει ως στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς μέσω δραστικών μέτρων (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 15). Όσον αφορά στις δράσεις της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (Ε.Α.Δ.) κυλάνε ομαλά, συνεχίζοντας τη συνεργασία της με τους υπόλοιπους φορείς για την υλοποίηση του έργου της (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 14). Επιπλέον, εξακολουθούν να λαμβάνονται μέτρα για την ακεραιότητα των δημοσίων υπαλλήλων και παράλληλα συνεχίζονται οι προσπάθειες τόσο για τη βελτίωση της ακεραιότητας όσο και της σύγκρουσης συμφερόντων εντός των αστυνομικών δυνάμεων (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 20). Ακόμη, τέθηκαν σε ισχύ κανόνες για το Lobbying αλλά η πρόοδος για την υλοποίηση ενός αποτελεσματικού σχεδίου είναι αργή (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 21). Σχετικά με την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, οι κανόνες κωδικοποιήθηκαν και τροποποιήθηκαν αποσκοπώντας στην μείωση των προστίμων για τα πολιτικά κόμματα συγκριτικά με την προηγούμενη νομοθεσία (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 23). Τέλος, αναφέρθηκε η έκδοση κατευθυντήριων γραμμών προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία απευθείας ανάθεσης δημόσιων συμβάσεων χρησιμοποιείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, γεγονός που θα μπορούσε να εγείρει ανησυχίες μιας και η ανάθεση έργων σε συγκεκριμένες εταιρείες θα μπορούσε να γίνει στα πλαίσια εξυπηρέτησης και αποκόμισης προσωπικού οφέλους (Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2023: 24).

Φτάνοντας στην έκθεση του 2024, τα επίπεδα διαφθοράς παραμένουν υψηλά στον δημόσιο τομέα και αυτό φαίνεται και στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς μιας και η βαθμολογία που έλαβε η Ελλάδα για το 2023 ήταν 49/100 καταλαμβάνοντας την 24^η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 59^η παγκοσμίως, γεγονός που δείχνει ότι τα πράγματα χειρότερα παρά καλύτερα είναι στον τομέα της αντιμετώπισης της διαφθοράς (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 14). Επικαιροποίηση επιδέχθηκε το εθνικό στρατηγικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς για τα έτη 2022-2025, το οποίο σημειώνεται ότι είναι σε καλό δρόμο (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 14). Κάτι που αναφέρεται στην εν λόγω έκθεση και δεν αναφέρεται στις προηγούμενες είναι η ενίσχυση του νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς και πιο συγκεκριμένα της δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών, πραγματοποιώντας ορισμένες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας έχοντας ως σκοπό την ενίσχυση του πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς, οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2024 (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 17). Επιπλέον, η Ε.Α.Δ. διατήρησε το επίπεδο των δραστηριοτήτων της και δεν άλλαξε κάτι μέχρι την έκθεση, προσπαθώντας πάντα παρόλα αυτά να διασφαλίζει επαρκές επίπεδο πόρων και την πρόσληψη προσωπικού (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 18). Οι εργασίες για την εκπόνηση κώδικα δεοντολογίας που αφορούν πολιτικούς συμβούλους, υπουργούς και βουλευτές συνεχίστηκαν καθώς επίσης συνεχίστηκαν και κατευθυντήριες γραμμές για την αστυνομία, εισάγοντας διατάξεις με λεπτομερή καθοδήγηση όσον αφορά στην ακεραιότητα και τη διαφάνεια (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 20). Η εφαρμογή των κανόνων για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων συνεχίστηκε και επίσης ο αριθμός των εγγραφών στο μητρώο ομάδων συμφερόντων αυξήθηκε ελαφρώς (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 21). Μία άλλη προσθήκη είναι ότι οι πληροφορίες από το μητρώο δώρων είναι πλέον διαθέσιμες στο κοινό, δείχνοντας έτσι ότι ο σκοπός των νομοθεσιών είναι η αύξηση της διαφάνειας (Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 21). Στα πολιτικά κόμματα που διενεργήθηκαν έλεγχοι

βασιζόμενοι στους νέους κανόνες για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, τα οποία πολιτικά κόμματα κατέδειξαν καλύτερο επίπεδο συμμόρφωσης (Εκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 23). Κλείνοντας την έκθεση, τέθηκε θέμα για τις δημόσιες συμβάσεις. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά στη διαχείριση κινδύνων για την αύξηση της διαφάνειας και της ακεραιότητας στις δημόσιες συμβάσεις, η κυβέρνηση αναπτύσσει ολοκληρωμένο σύστημα για να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα των μέτρων και των πρακτικών για την πρόληψη της διαφθοράς (Εκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, 2024: 25). Η Ελλάδα τόσο στις παραπάνω αναλυθείσες εκθέσεις τόσο και κατά τα έτη 2020-22 παρουσιάζει πολλά προβλήματα ως προς την καταπολέμησή της καθώς αξιοσημείωτο είναι ότι η διαφθορά υψηλού επιπέδου μέχρι και σήμερα δεν έχει αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά. Τόσο στις τωρινές εκθέσεις, δηλ. 2023-24, τόσο και στις προηγούμενες κατέχει χαμηλή θέση στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς.

4.2. Σύγκριση εκθέσεων

Οι εκθέσεις των χωρών που αναλύθηκαν έχουν το δικό τους πλάνο για την καταπολέμηση της διαφθοράς και η καθεμία προσαρμόζει τα μέτρα ανάλογα με τις ανάγκες που έχει και τα φαινόμενα που έχουν να αντιμετωπίσουν. Αναμφίβολα σχετικά με τις εκθέσεις παρουσιάζονται ενίοτε προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή ορισμένων μέτρων μιας και πολλές φορές λείπουν τα εφόδια για την υλοποίησή τους. Συγκριτικά μεταξύ τους, η κάθε χώρα εφαρμόζει τα δικά της μέτρα για την αντιμετώπιση διαφόρων μορφών διαφθοράς αλλά παρόλα αυτά παρουσιάζουν λίγες ομοιότητες μεταξύ τους.

Η Γερμανία σε σχέση με τις άλλες χώρες έχει την υψηλότερη βαθμολογία στο δείκτη αντίληψης της διαφθοράς και έπειτα από την ανάλυση των εκθέσεων της καταλήγει κανείς το συμπέρασμα ότι ναι μεν προσπαθεί να αντιμετωπίσει διάφορες μορφές διαφθοράς αλλά παρόλα αυτά έχει ως πρωταρχικό στόχο τη μείωση των οικονομικών ζημιών. Η Γαλλία από την άλλη έχει δώσει έμφαση στην ανάπτυξη οργανισμών που αποσκοπούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση της διαφθοράς χωρίς όμως να διαθέτει τους κατάλληλους πόρους για αυτό. Μελετώντας τις υπηρεσίες για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η Γαλλία με την Ιταλία έχουν ιδρύσει τις περισσότερες σε σχέση με την Γερμανία και την Ελλάδα αποσκοπώντας στην αύξηση ελέγχων χωρίς όμως να μπορούν να διαθέσουν τα κατάλληλα μέσα για την διευκόλυνση του έργου τους. Αναφορικά με την βαθμολογία της είναι πιο κάτω από την Γερμανία αλλά σαφώς σε καλύτερη κατάσταση από ότι η Ιταλία και η Ελλάδα. Η κυριότερη ομοιότητα που είχαν όλες οι χώρες ήταν ως προς την αντιμετώπιση τόσο της χρηματοδότησης πολιτικών κομμάτων όσο και των νομοθεσιών που αφορούν το Lobbying. Ακόμα και αν υπάρχουν νομοθετικές ρυθμίσεις είτε στην εφαρμογή τους παρουσιάζουν προβλήματα είτε δεν έχουν τεθεί σε εφαρμογή. Η Ιταλία με την Ελλάδα συγκριτικά με τις άλλες δύο χώρες έχουν πολλά θέματα ως προς την αντιμετώπιση της διαφθοράς μιας και η νομοθεσία τους παρουσιάζει πολλά κενά. Στην περίπτωση της Ιταλίας γίνεται λόγος για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς και την ανάμειξη της μαφίας σε τέτοιου είδους υποθέσεις. Στις υπόλοιπες χώρες δεν γίνεται λόγος για την ανάμειξη της μαφίας γιατί δεν έχει αναφερθεί σαν φαινόμενο. Η Ελλάδα είναι από τις χώρες που έχουν χαμηλή βαθμολογία στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς συγκριτικά με τις άλλες χώρες και μέσω των εκθέσεων της φαίνεται να έχει πολλά κενά όσον αφορά στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Από τις παραπάνω χώρες η Γερμανία φαίνεται να έχει το πιο ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς μιας και όπως αναφέρεται στις εκθέσεις της αντιμετωπίζει το φαινόμενο αποτελεσματικά. Το ίδιο ισχύει και για τη Γαλλία μολονότι αντιμετωπίζει θέματα με την διάθεση πόρων στις υπηρεσίες. Αξιοσημείωτο είναι ότι στην έκθεση του 2021 της Γαλλίας περιγράφεται αναλυτικά το στρατηγικό σχέδιο αντιμετώπισης της διαφθοράς απεναντίας με τις άλλες χώρες που απλά αναφέρουν την εφαρμογή ενός εθνικού στρατηγικού σχεδίου. Μολαταύτα η Ελλάδα μέχρι και την έκθεση του 2024 φαίνεται να έχει υψηλή διαφθορά κυρίως στον δημόσιο τομέα δείχνοντας αδυναμία να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη διαφθορά. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Ιταλία έχουν δεχτεί πολλές συστάσεις όχι μόνο από την GRECO αλλά και από τον ΟΟΣΑ διότι εγείρουν ακόμα προβληματισμούς για την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου.

Από την παραπάνω συνοπτική σύγκριση των εκθέσεων είναι κοινά αποδεκτό ότι η κάθε χώρα έχει τόσο τα δικά της μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς όσο και τα δικά της κενά για την εφαρμογή των νόμων της. Παρόλα αυτά κατά την αξιολόγηση των εκθέσεων και έπειτα από μελέτη τους, την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της διαφθοράς την έχουν χωρίς αμφιβολία η Γερμανία με τη Γαλλία και ακολουθούν έπειτα η Ιταλία με την Ελλάδα με την λιγότερο αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση.

4.2.1 Παραδείγματα υποθέσεων διαφθοράς στο κάθε κράτος

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούν ορισμένα παραδείγματα υποθέσεων διαφθοράς και κυρίως πολιτικής διαφθοράς που έχουν διαδραματιστεί στις παραπάνω χώρες και έχουν απασχολήσει την κοινωνία. Οι υποθέσεις διαφθοράς που αποκαλύπτονται ανά καιρούς δεν είναι νέο φαινόμενο ακόμα και για χώρες όπως η Γερμανία που φαινομενικά και όπως αναφέρεται στις εκθέσεις της αντιμετωπίζει σε μεγάλο βαθμό το φαινόμενο της διαφθοράς.

Ξεκινώντας από την Γερμανία, μία από τις πιο γνωστές υποθέσεις διαφθοράς είναι το σκάνδαλο «Φλικ» που αποκαλύφθηκε τη δεκαετία του '80 (Γασπαρινάτου, 2019: 162). Το εν λόγω σκάνδαλο έχει να κάνει με παράνομες χρηματοδοτήσεις σε πέντε γερμανικά κόμματα, ανάμεσά τους στη Χριστιανοδημοκρατική Ένωση του ύψους των 25 εκατομμυρίων γερμανικών μαρκών, έχοντας ως πρωταγωνιστές τον τότε καγκελάριο Χέλμουτ Κολ και το δεξί του χέρι Βόλφγκανγκ Σόιμπλε (Σίσκος, Γερμανία: Τα πολιτικά σκάνδαλα Flick και Thyssen, 2018). Αναφορικά με τον καγκελάριο Χέλμουτ

Κολ, έχει εμπλακεί και σε δεύτερο σκάνδαλο τη δεκαετία του '90 που αφορούσε πάλι την παράνομη χρηματοδότηση της Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσης αυτή την φορά από την κρατική γαλλική πετροχημική εταιρεία «Elf Aquitaine» (Σίσκος, Γερμανία: Τα πολιτικά σκάνδαλα Flick και Thyssen, 2018). Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι σε υποθέσεις διαφθοράς στην Γερμανία έχει εμπλακεί το μεγάλο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα «Deutsche Bank (Ντόιτσε μπανκ)» χαρακτηρίζοντας την «τράπεζα των σκανδάλων» (Η εντυπωσιακή διαφθορά της Γερμανίας, 2019). Ένα άλλο μεγάλο σκάνδαλο που έκανε την εμφάνισή του κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 ήταν το σκάνδαλο διαφθοράς με τις μάσκες όπου εμπλέκονται ο Βαυαρός Γκέοργκ Νούσλαϊν και ο χριστιανοδημοκράτης Νίκολας Λέμπελ που εισέπραξαν προμήθεια εκατοντάδων χιλιάδων ευρώ για να κάνουν σύσταση συγκεκριμένων κατασκευαστές προστατευτικών масκών στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση (Κορονοϊός - Γερμανία: Το σκάνδαλο με τις μάσκες φέρνει παραιτήσεις, 2021).

Έπειτα, στη Γαλλία υπήρξε η υπόθεση διαφθοράς «Bygmalion» που αφορά την παράνομη χρηματοδότηση του κόμματος UMP με επικεφαλής τον μετέπειτα πρωθυπουργό Νικολά Σαρκοζί, ο οποίος κρίθηκε ένοχος το 2021 για διαφθορά και αθέμιτη άσκηση επιρροής (Γασπαρινάτου, 2019: 162). Ο ίδιος εν τέλει δεν φυλακίστηκε αλλά είχε κατ'οίκον περιορισμό με «βραχιολάκι».

Η Ιταλία είναι αρκετά γνωστή στην Ε.Ε. για διάφορες υποθέσεις διαφθοράς ανάμεσα τους η αποκάλυψη της «μιζούπολης» (tangetopolis) στην Ιταλία τη δεκαετία του '90 με πρωταγωνιστή τον πρώην πρωθυπουργό και ηγέτη του σοσιαλιστικού κόμματος Μπετίνο Κράζι αλλά και το σκάνδαλο των δικαστικών διώξεων για διαφθορά και παράνομη χρηματοδότηση του πρώην πρωθυπουργού Σίλβιο Μπερλουσκόνι (Γασπαρινάτου, 2019: 162). Η σύλληψη ενός βουλευτή του Σοσιαλιστικού Κόμματος το 1992 από τον διάσημο σήμερα δικαστή Αντόνιο ντι Πιέτρο προκάλεσε αλυσιδωτή αντίδραση για το ιταλικό πολιτικό σύστημα ξεκινώντας έτσι την επιχείρηση «Καθαρά χέρια» (Οι μίζες που έμειναν στην Ιστορία, χ.χ.).

Τέλος, στο ίδιο μήκος κύματος με την Ιταλία κυμαίνεται και η Ελλάδα όπου διάφορες υποθέσεις διαφθοράς έχουν απασχολήσει την κοινωνία. Ένα από τα γνωστότερα σκάνδαλα είναι αυτό της «Siemens» και έχει να κάνει με τα δημόσια έργα αλλά και τις αναθέσεις έργων από το κράτος σε ιδιώτες (Βιδάλη, 2017: 145). Αυτές οι αναθέσεις γίνονταν μέσω πρακτικών δωροδοκίας αξιωματούχων και πολιτικών (Βιδάλη, 2017: 145). Ένα άλλο σκάνδαλο που δεν διαδραματίστηκε στην Ελλάδα αλλά στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και εμπλέκεται Ελληνίδα βουλευτής είναι η υπόθεση «Qatargate». Πιο

συγκεκριμένα, η Εύα Καϊλή εμπλέκεται τόσο σε υποθέσεις διαφθοράς όσο και σε ξέπλυμα μαύρου χρήματος, γεγονός που διαπιστώθηκε έπειτα από έφοδο στο σπίτι της και την ανακάλυψη 150.000€ (Qatargate: Όσα πρέπει να ξέρετε για το σκάνδαλο διαφθοράς και την εμπλοκή της Εύας Καϊλή, 2022). Όλα αυτά γίνονταν τόσο για λογαριασμό του Κατάρ όσο και του Μαρόκου.

Όλα τα παραπάνω σκάνδαλα αποκαλύπτουν ότι παρά τις εκθέσεις και τις συστάσεις που γίνονται κάθε χρόνο στο κάθε κράτος-μέλος από την Ε.Ε., η διαφθορά συνεχίζει να υπάρχει αποδεικνύοντας έτσι ότι δεν έχει αντιμετωπιστεί ουσιαστικά το φαινόμενο. Αναμφίβολα, σε αυτές τις υποθέσεις πολιτικής διαφθοράς επικρατεί η ατιμωρησία μιας και τα άτομα που ανήκουν στην πολιτική σκηνή όπως ήδη έχει αναφερθεί έχουν την ευχέρεια να επηρεάζουν το ποινικοκατασταλτικό σύστημα και συνεπώς την ορθή απονομής δικαιοσύνης.

4.2.2. Διαφθορά και ατιμωρησία

Η διαφθορά και κατ' επέκταση η εγκληματικότητα των ισχυρών χαρακτηρίζονται όχι μόνο από την αθεατότητα αλλά και την ατιμωρησία, γεγονός που μπορεί αναμφίβολα να προκαλέσει σοβαρά κοινωνικά προβλήματα όπως είναι η άνιση μεταχείριση ενώπιον του νόμου καθώς και οικονομικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα στον δημόσιο τομέα με την κατάχρηση των οικονομικών πόρων που προορίζονται για την συντήρηση και αναβάθμιση δημόσιων δομών όπως είναι τα σχολεία αλλά και τα νοσοκομεία. Ως ατιμωρησία ορίζεται η απουσία ποινικής δίωξης συμπεριφορών, οι οποίες αν και τυποποιούνται ως εγκλήματα στην ποινική νομοθεσία κάποιου κράτους εν τέλει δεν τιμωρούνται για λόγους όχι τόσο κανονιστικούς (*de jure*) όσο πρακτικούς (*de facto*) (Χουλιάρης, 2019: 68).

Η ατιμωρησία ενισχύει το φαινόμενο διαφθοράς και οδηγεί εκεί μιας και τα άτομα ισχυρών κοινωνικών ομάδων μένουν επαναπαυμένοι ξέροντας ότι δεν θα τιμωρηθούν από το νόμο αλλά και ότι μπορούν να τον επηρεάσουν έχοντας άμεση σχέση τόσο με το ποινικοκατασταλτικό όσο και με το νομοπαρασκευαστικό σύστημα. Η προβληματική του φαινομένου της ατιμωρησίας κυρίως όσον αφορά στο πεδίο της εγκληματικότητας των ισχυρών, δεν εξαντλείται στην έλλειψη νομικής διαπίστωσης διάπραξης κάποιας παραβίασης, αλλά διαλαμβάνει και το ζήτημα της απόδοσης της ιδιότητας του θύματος σε κάποιους, άτομα ή/και συλλογικότητες, η οποία, όταν απουσιάζει, συνιστά ενδεχομένως ένα είδος ανεστραμμένης δευτερογενούς θυματοποίησης (Χουλιάρης, 2019: 72). Το ειδοποιό στοιχείο των εγκλημάτων των ισχυρών και επομένως των υποθέσεων διαφθοράς είναι η ατιμωρησία, η οποία έχει πολλαπλή κοινωνική βλαπτικότητα αλλά αποδεικνύει κιόλας τη σχέση που έχει το έγκλημα με την εξουσία (Χουλιάρης, 2019: 72-73).

Η ατιμωρησία είναι ένα χαρακτηριστικό της εγκληματικότητας των ισχυρών μιας και συνεχίζει να ενισχύει τόσο το φαινόμενο της διαφθοράς όσο και ενισχύει και τις κοινωνικές ανισότητες. Κυρίως, η πολιτική διαφθορά τόσο στην Ελλάδα όσο και στα υπόλοιπα κράτη δεν περιορίζεται μόνο υπό την μορφή μικροεξυπηρετήσεων αλλά επεκτείνεται και στον θεσμό του κράτους δικαίου αφού πολλές φορές η πολιτική ηθική υποχωρεί και η πολιτική εξελίσσεται σε εκτός νόμου διαδικασίες (Βιδάλη, 2019: 53). Αυτή την κατάσταση εκμεταλλεύονται τα άτομα ανώτερων κοινωνικών τάξεων για να επωφεληθούν τόσο οι ίδιοι όσο και τα συγγενικά τους πρόσωπα. Η έλλειψη τιμωρίας τους βοηθάει στο να συνεχίσουν να διαπράττουν εγκλήματα διαφθοράς μιας και τους

παρέχει ασφάλεια για την διάπραξη διαφόρων αδικημάτων όπως η δωροδοκία, δωροληψία κ.λπ. Η ατιμωρησία πλήττει κυρίως το κράτος δικαίου καθώς και την βασική αρχή ότι όλοι είμαστε ίσοι ενώπιον του νόμου, έχοντας ως απόρροια την καταπάτηση των θεσμών της δημοκρατίας. Επιπρόσθετα, η πολιτική διαφθορά έχει άμεση σύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ιταλίας, όπου η κυβέρνηση έχει άμεση σχέση με τη μαφία και η μία τροφοδοτείται από την άλλη (Chambliss, 1978: 15). Η εγκληματικότητα του λευκού κολλάρου και κατ' επέκταση της διαφθοράς ανήκουν στην σοβαρή εγκληματικότητα μιας και ένα άλλο χαρακτηριστικό τους είναι ότι ανήκουν σε ένα σύστημα ή υπο-σύστημα που δεν επηρεάζει τις σχέσεις δράστη-θύματος αλλά εκτείνεται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας (Βιδάλη, 2019: 130). Ανεξάρτητα δηλαδή από την ποινική αντιμετώπισή τους προκαλούν επίσης κοινωνική βλάβη καθώς προσβάλλουν βασικά έννομα αγαθά (Βιδάλη, 2019: 130). Το γεγονός ότι δεν τυποποιούνται στον ποινικό κώδικα αλλά και ότι δεν αναγνωρίζεται ο συστημικός χαρακτήρας τους οδηγούν αυτόματα στην ατιμωρησία καθώς έχουν διαφορετική αντιμετώπιση σε σχέση με την εγκληματικότητα του δρόμου και καθιστούν την εφαρμογή του νόμου επιλεκτική δημιουργώντας έτσι κοινωνικές ανισότητες.

Όπως αποδεικνύεται και από τις παραπάνω υποθέσεις που αναλύθηκαν οι περισσότερες είτε είχαν καθυστέρηση στην εκδίκαση(Siemens) είτε αρχειοθετήθηκαν λόγω έλλειψης στοιχείων αλλά ακόμα σε ορισμένες χώρες όπως στην Γερμανία παρά την αποκάλυψη των σκανδάλων, η Χριστιανοδημοκρατική Ένωση συνέχισε κανονικά τη διακυβέρνηση της χώρας χωρίς να υπάρχουν κάποιες σοβαρές επιπτώσεις. Ακόμα και στην Ιταλία παρόλο που έπεσε το σοσιαλιστικό κόμμα ανέλαβε ο Μπερλουσκόνι που έχει απασχολήσει την επικαιρότητα με τα σκάνδαλα διαφθοράς που έχει εμπλακεί. Όλα τα παραπάνω δείχνουν σοβαρά θέματα ως προς την ουσιαστική αντιμετώπιση της διαφθοράς και έτσι θα οδηγηθούμε στην κριτική ανάλυση των εκθέσεων, αν όντως είναι αποτελεσματικές οι εκθέσεις του κάθε κράτους ή αν παρατηρείται ένα συνεχές μοτίβο επιφανειακής αντιμετώπισης.

5^ο Κεφάλαιο

Κριτική στις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Αφού αναλύθηκαν οι εκθέσεις των παραπάνω χωρών θα επιχειρηθεί η ανάλυση της αποτελεσματικότητας των προτάσεων τους. Άλλωστε η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο που παρά τις συστάσεις που έχει λάβει κάθε χώρα αλλά και τα μέτρα που εφαρμόζει εξακολουθεί να υπάρχει, γεγονός που εγείρει προβληματισμούς στο αν το θεσμικό πλαίσιο της κάθε χώρας είναι εν τέλει αποτελεσματικό και αντιμετωπίζει το φαινόμενο από τη «ρίζα» και όχι επιφανειακά. Όχι μόνο οι εκθέσεις αλλά και η ιστορία έχει δείξει ότι δεν είναι αρκετά όλα αυτά για να αντιμετωπιστεί μιας και οι κοινωνικές αναταραχές που δημιουργούν χώρο για την ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς αλλά και τα νομοθετικά κενά ή αλλιώς «παραθυράκια» στους νόμους δεν επιτρέπουν να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο.

5. Η αποτελεσματικότητα τους και η πρόληψη τους κατά της διαφθοράς

Έπειτα από την ανάλυση των εκθέσεων των παραπάνω χωρών (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία και Ελλάδα), είναι αξιοσημείωτο ότι παρατηρείται ένα μοτίβο όσον αφορά στην αντιμετώπιση της διαφθοράς αλλά και στους τομείς που αυτή παρουσιάζεται. Εφόσον παρατηρείται στις εκθέσεις ότι κάθε χρόνο αποτυπώνονται τα ίδια πράγματα και οι ίδιοι προβληματισμοί σχετικά με την αντιμετώπιση της διαφθοράς αλλά και τους συνεχώς ελλειπείς πόρους που έχουν συγκεκριμένες χώρες, όπως κυρίως η Γαλλία, τότε καταλήγει κανείς στο γεγονός ότι η διαφθορά είναι μέρος του συστήματος και πάντα βρίσκει κενά για να εξελίσσεται. Εγείρεται ο προβληματισμός για το αν όντως αντιμετωπίζεται η διαφθορά αποτελεσματικά και δεν ξανά εμφανίζεται ή αν αντιμετωπίζεται επιφανειακά χωρίς να εντοπίζεται η βασική αιτία.

Αν η αντιμετώπιση της διαφθοράς είχε αποτέλεσμα, τότε δεν θα παρατηρούνταν το μοτίβο στις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και θα υπήρχε μείωση της διαφθοράς σε όλες τις παραπάνω χώρες. Αυτό αποδεικνύει ότι όχι μόνο δεν έχουν αποτέλεσμα οι συστάσεις και τα μέτρα των ευρωπαϊκών χωρών αλλά και ότι δεν προλαμβάνεται σε έναν ικανοποιητικό βαθμό η διαφθορά. Άλλωστε η ιστορία και οι

υποθέσεις που έχουν βγει στο φως της δημοσιότητας, δείχνουν ότι η νομιμότητα και η παρανομία έχουν συμβιωτική σχέση μιας και το έγκλημα με την πολιτική έχουν άμεση σχέση όπως απέδειξε ο William Chambliss. Το έγκλημα εξαρτάται από το ποιος έχει τη δύναμη να αποδώσει την ετικέτα του εγκληματία σε κάποιον άλλον και υποκείμενο σε αυτή την κοινωνικοπολιτική διαδικασία είναι η δομή των κοινωνικών σχέσεων που καθορίζεται από την πολιτική οικονομία καθώς το έγκλημα είναι ο ακρογωνιαίος λίθος πάνω στον οποίο δομούνται τόσο οι πολιτικές όσο και οι οικονομικές σχέσεις των δημοκρατικών αλλά και καπιταλιστικών κοινωνιών (Chambliss, 1975: 165). Από την άλλη κατά τον Μέρτον, η πολιτική διαφθορά αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο για την διατήρηση του πολιτικού συστήματος (Βιδάλη, 2017: 52).

Η εγκληματικότητα των ισχυρών είναι ένα υπαρκτό αλλά μη ουσιαστικά αντιμετωπίσιμο φαινόμενο διότι οι δράστες έχουν άμεση επιρροή τόσο ποινικοκατασταλτικό όσο και στο νομοπαρασκευαστικό σύστημα. Αυτό εξηγεί και τις επίσημες στατιστικές, οι οποίες υπερεκπροσωπούνται άτομα που ανήκουν στις χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ενώ όταν πρόκειται για την εγκληματικότητα των ισχυρών τα στοιχεία εμφανίζονται ελλιπή όσον αφορά συγκεκριμένα τα εγκλήματα του λευκού κολάρου (Ροϊνιώτη, 2009: 38). Οι εκθέσεις προσπαθούν να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένα φαινόμενα, όπως είναι για παράδειγμα το Lobbying, αλλά παρόλα αυτά δεν αναλύεται η βασικότερη αιτία της ύπαρξης της διαφθοράς που είναι η κοινωνική τάξη των δραστών που αποτελεί τη βασικότερη αιτία για την εμφάνιση της διαφθοράς. Έτσι, η εγκληματικότητα των ισχυρών και συνεπώς το αδίκημα της διαφθοράς ανήκει σε μία από τις 5 λύσεις προσαρμογής που αποτύπωσε ο Μέρτον, η οποία είναι η καινοτομία (Innovation) (Βιδάλη: 2013: 146). Σύμφωνα με την εν λόγω λύση, ο καινοτόμος αποδέχεται να μην τους πολιτισμικούς στόχους όμως δεν έχει τα νόμιμα μέσα που χρειάζονται για την επίτευξή τους έχοντας αναπόφευκτα ως αποτέλεσμα την παρανομία μιας και παραβιάζει τα θεσμικά μέσα καθώς δραστηριοποιείται το άτομο πέραν του νόμου (Βιδάλη, 2013: 147). Η εγκληματικότητα του λευκού κολάρου ανήκει στη χαρακτηριστική περίπτωση της εγκληματικής-καινοτόμας προσαρμογής. Οι πέντε πιθανές λύσεις προσαρμογής που αφορούν είτε την αποδοχή είτε την απόρριψη των πολιτισμικών στόχων που αποτύπωσε ο Μέρτον είναι οι εξής επιγραμματικά: η προσαρμογή (Conformity), η καινοτομία (Innovation), η τυπολατρία (Ritualism), ο αναχωρητισμός (Retreatism) και τέλος η εξέγερση (Rebellion).

Αρχικά, εφόσον οι συστάσεις της εκθέσεις επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο αυτό δημιουργεί αμφιβολίες για το αν υπάρχει αποτελεσματική εφαρμογή των νομοθετικών

προβλέψεων που προβλέπονται για το κάθε κράτος, αποδεικνύοντας έτσι άμεσα τη διάσταση που υπάρχει του νόμου στα χαρτιά και στην πράξη και της εφαρμογής του στην πράξη (Chambliss, 1979: 3-35). Καταδεικνύεται έτσι ότι η καπιταλιστική κοινωνία προσαρμόζει τη διαφθορά ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της και έτσι καθορίζει τη λειτουργία του ποινικού συστήματος με την κοινωνική κατασκευή του νόμου, με τη σχέση μεταξύ εξουσίας, πολιτικής και εγκλήματος και με τη συμβίωση της νομιμότητας με την παρανομία (Κουλούρης, 2019: 32). Όπως υποστήριξε και ο Μαρξ, το έγκλημα δεν αποτελεί μόνο αναπόσπαστο κομμάτι του καπιταλιστικού συστήματος ως προς τη λειτουργία του αλλά επιπλέον είναι μία κινητήρια δύναμη, αφού μέσω αυτού δεν παράγεται μόνο έγκλημα αλλά επηρεάζονται και άλλοι τομείς της καθημερινής ζωής όπως είναι οι θέσεις εργασίας, η τέχνη κ.α. (Ροϊνιώτη, 2009: 38). Οι εκθέσεις που αναλύθηκαν αντιμετωπίζουν τον φαινόμενο περιστασιακά χωρίς όμως να έχουν κάποιο άμεσο αποτέλεσμα στην αντιμετώπιση της διαφθοράς. Είτε υπάρχει έλλειψη πόρων είτε φαίνεται ότι δεν ακολουθούνται οι νομοθεσίες διότι πολλές φορές βρίσκουν κώλυμα ως προς την εφαρμογή τους. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ισχυρών έχει διαφορετική διαχείριση από αυτής του δρόμου δείχνοντας ότι δεν είναι όλοι ενώπιον του νόμου. Έτσι δημιουργείται «επιλεκτική διαδικασία» της επιβολής του νόμου διότι τα εν λόγω άτομα έχουν άμεση επιρροή στο σύστημα, έχοντας ως συνέπεια την ανισότητα που δημιουργείται μεταξύ των κοινωνικών ομάδων (Βιδάλη, 2017: 78). Τα άτομα με υψηλό κοινωνικό κύρος τυγχάνουν ευνοϊκότερης ποινικής μεταχείρισης σε σύγκριση με άτομα κατώτερων κοινωνικών τάξεων, μιας και πολλές φορές τα άτομα με υψηλές κοινωνικές θέσεις, όπως για παράδειγμα είναι οι πολιτικοί, όταν διαπράττουν ένα έγκλημα δεν δικάζονται όπως τα άτομα των υπόλοιπων κοινωνικών τάξεων αλλά είναι κιόλας σαν να μην έγιναν ποτέ τα αδικήματα που διέπραξαν, γεγονός που αποδεικνύει ότι όχι μόνο παραβιάζουν συνταγματικές αρχές αλλά προσπαθούν να εξαλείψουν το στίγμα που μπορεί να προκαλέσει η διάπραξη και εκδίκαση ενός αδικήματος (Sutherland: 1945: 136). Ένα πολύ βασικό μέσο για την πρόληψη και καταπολέμηση της διαφθοράς είναι ο ρόλος που έχει η ποινική δικαιοσύνη (Σορβατζιώτη: 2011, 61). Αναμφίβολα, η επιλεκτικότητα του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης είναι από όλους αντιληπτή, εφόσον εξακολουθούν να υπάρχουν άνθρωποι που έχουν ευνοϊκότερη αντιμετώπιση από το σύστημα καθώς δεν έχουν και τον φόβο του στίγματος της κοινωνίας όπως το έχουν άτομα που ανήκουν σε κατώτερες κοινωνικές τάξεις (Σορβατζιώτη, 2011: 62). Έχει παρατηρηθεί πιο συγκεκριμένα ότι οι μηχανισμοί του επίσημου κοινωνικού

ελέγχου έχουν αδρανοποιηθεί τόσο σε επίπεδο εφαρμογής όσο και κανονιστικής ρύθμισης, όταν πρόκειται για τον έλεγχο συγκεκριμένων υποθέσεων και κατηγορουμένων, που εντάσσονται στην κατηγορία της εγκληματικότητας του λευκού περιλαίμιου (Γασπαρινάτου, 2021: 121).

Οι χώρες που αναλύθηκαν δεν έχουν κάνει λόγο στις εκθέσεις τους για το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, γεγονός που δείχνει ότι δεν αντιμετωπίζουν τον πυρήνα της διαφθοράς, ο οποίος είναι η εκδίκηση ατόμων που διαπράττουν εγκλήματα διαφθοράς, αλλά προσπαθούν να αντιμετωπίσουν μεμονωμένα περιστατικά που έχουν απλά μεγάλη διάρκεια ως προς την εμφάνισή τους. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ποινικοποίηση της ταυτότητας του εγκληματία καθώς και της κοινωνικής του τάξης, που είναι σε αυτή την περίπτωση άτομα με κοινωνικό κύρος και ισχύ όπως είναι οι πολιτικοί, αλλά ποινικοποιούνται τα αδικήματα της διαφθοράς όπως είναι η δωροδοκία και η δωροληψία, δυσχεραίνει την αντιμετώπιση τόσο της εγκληματικότητας των ισχυρών όσο και της διαφθοράς (Sutherland, 1949: 1-45). Εδώ έρχεται η θεωρία του Μέρτον περί ανομίας σε συνδυασμό με το φαινόμενο της διαφθοράς να εξηγήσει πώς οι πολιτικοί που αδυνατούν να επιτύχουν τους στόχους τους μέσω νόμιμων οδών αποσκοπώντας στην αύξηση των προσωπικών τους κερδών καθώς και την εξυπηρέτηση φιλικών και συγγενικών προσώπων, χρησιμοποιούν παράνομες μεθόδους όταν οι κοινωνικοί θεσμοί δεν παρέχουν τα αναγκαία εργαλεία, εκμεταλλευόμενοι πάντα τα κοινωνικά και τα νομοθετικά κενά που υπάρχουν (Βιδάλη, 2013: 145). Στην περίπτωση των πολιτικών, η στρέβλωση του συστήματος διακυβέρνησης και η ενίσχυση της διαφθοράς μπορεί να εξηγηθεί ως αποτέλεσμα αυτής της κοινωνικής ανισότητας και ανομίας (European Parliament, 2020 και Merton, 1938).

Επιπλέον, μέσω των εκθέσεων προκύπτει το ζήτημα της εφαρμογής των νόμων, μιας και στις περισσότερες εκθέσεις αποτυπώνεται ότι υπάρχει θέμα ως προς την εφαρμογή των νομοθεσιών ή ακόμα και πολλές φορές καθυστερεί η θέσπιση μίας νομοθεσίας με σκοπό την αντιμετώπιση ενός φαινομένου της διαφθοράς όπως είναι για παράδειγμα οι συγκρούσεις συμφερόντων. Αξιοσημείωτο είναι ότι το ζήτημα της εφαρμογής των νόμων εντοπίζεται στην πλειονότητα των χωρών (Γασπαρινάτου, 2024: 13). Σύμφωνα με την έκθεση του 2022 της Διεθνούς Διαφάνειας για την αξιολόγηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΟΣΑ για την αλλοδαπή δωροδοκία, διαπιστώθηκε ότι μόνο δύο από τις 47 χώρες που διερευνήθηκαν, οι οποίες ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελβετία, κατηγοριοποιούνται ως ενεργές όσον αφορά στην εφαρμογή της σύμβασης, δείχνοντας επιπλέον ότι σε 18 χώρες, η εφαρμογή της σύμβασης είναι περιορισμένη

και σε 20 χώρες είναι από ελάχιστη έως ανύπαρκτη αποδεικνύοντας την αδυναμία της εφαρμογής των νόμων και επιπλέον των συστάσεων των εκθέσεων του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου (Γασπαρινάτου, 2024: 13).

Όλα τα παραπάνω καθώς και τα μέτρα που αποτυπώνουν οι εκθέσεις με σκοπό την μείωση των φαινομένων της διαφθοράς αποδεικνύουν ότι πρόκειται για περιστασιακή αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών μιας και το αδίκημα της διαφθοράς δεν αντιμετωπίζεται εξ ολοκλήρου αλλά εξακολουθεί να υπάρχει. Η περιστασιακή πρόληψη του εγκλήματος έχει ως σκοπό την μείωση των περιστατικών των αδικημάτων περιορίζοντας τις ευκαιρίες που παρέχει στον εν δυνάμει εγκληματία βάση των πιθανοτήτων και των κινδύνων για την διάπραξη ενός εγκλήματος αλλά δεν αποσκοπούν στην μεταβολή της συμπεριφοράς ή των πεποιθήσεων του δράστη (Βιδάλη, 2019: 95-96). Το συγκεκριμένο πρότυπο της περιστασιακής πρόληψης δεν έχει ως στόχο να αλλάξει τις πεποιθήσεις, τη λογική και τις αντιλήψεις των υποψηφίων εγκληματιών, τα οποία θα οδηγούσαν σε ουσιαστική αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς στην προκειμένη περίπτωση, αλλά έχει ως στόχο να αλλάξει την απόφαση του για την διάπραξη του εγκλήματος (Βιδάλη, 2017: 99-100).

Το μοντέλο πρόληψης του εγκλήματος θα μπορούσε να είναι πραγματικά κοινωνικό και να επικεντρώνεται στους διαρθρωτικούς εξω-ποινικούς και εξω-δικαστικούς παράγοντες που συντελούν στην αύξηση της εγκληματικότητας, όπως είναι οι αλλαγές στην ιδεολογία της τάξης, της εξουσίας και της εργατικής τάξης (Βιδάλη, 2019: 91). Μέχρι και σήμερα δεν υπάρχει εξάλειψη του φαινομένου δίνοντας έτσι πάτημα στους δράστες υψηλών κοινωνικών να εξακολουθούν να διαπράττουν αδικήματα περί κατάχρησης εξουσίας ενισχύοντας τις εστίες διαφθοράς που υπάρχουν τόσο στο πολιτικό όσο και στο ποινικό σύστημα.

Επίλογος

Συμπερασματικά και έπειτα από την ανάλυση των εκθέσεων εγείρεται το ερώτημα αν αντιμετωπίζεται το φαινόμενο της διαφθοράς ουσιαστικά και όχι επιφανειακά. Με την ανάλυση των εκθέσεων αναμφίβολα αποδεικνύεται ότι η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο υπαρκτό και με πολλές επιπτώσεις που το καθιστούν όχι μόνο δύσκολο ως προς την αντιμετώπισή του αλλά και μη ουσιαστικά αντιμετωπίσιμο.

Η ανάλυση των εκθέσεων δείχνει ότι το φαινόμενο της διαφθοράς παραμένει ένα δύσκολο και πολυδιάστατο ζήτημα, δείχνοντας ότι η πολιτική διαφθορά είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες για την αντιμετώπισή του. Παρά τις συστάσεις και τις νομοθετικές προβλέψεις, η εφαρμογή τους συχνά παρουσιάζει κενά και ανεπάρκειες, καθιστώντας αμφίβολο το κατά πόσο αντιμετωπίζεται η διαφθορά ουσιαστικά. Εάν όντως οι εκθέσεις είχαν αποτελέσματα, δεν θα επαναλαμβάνονταν καίρια ζητήματα όπως είναι για παράδειγμα η επανάληψη του φαινομένου του Lobbying ούτε θα εξακολουθούσαν να υπάρχουν προβληματισμοί ως προς την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Πέρα όμως από βασικά αδικήματα, υπάρχουν πολλά κενά ως προς την υλοποίηση των εκθέσεων όπως είναι η έλλειψη χρηματοδοτήσεων των φορέων που αντιμετωπίζουν τη διαφθορά. Δηλαδή ναι μεν υπάρχουν τα σχέδια και οι θεωρίες για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, όμως η εφαρμογή είναι δύσκολη. Επιπρόσθετα, η αδυναμία αντιμετώπισης της διαφθοράς πλήττει άμεσα τόσο την αρχή του κράτους-δικαίου, που έχει ως στόχο την προάσπιση των δικαιωμάτων των πολιτών, όσο και τη δημοκρατία μιας και οι επιπτώσεις της διαφθοράς είναι πολύ σοβαρές από ότι ένα έγκλημα του δρόμου.

Από την παράθεση των παραδειγμάτων αποδεικνύεται ότι η νομιμότητα με την παρανομία συμβιώνουν, μιας και οι παράνομες πράξεις των ισχυρών προσώπων όχι μόνο δεν εκδικάζονται αλλά δεν εφαρμόζεται ο νόμος στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Χρησιμοποιώντας τα συγκεκριμένα άτομα την ιδιότητα τους για να υπεκφεύγουν της δικαιοσύνης αποδεικνύεται η θεωρία του Chambliss για την κατασκευή του νόμου προς όφελος τους. Έχοντας τη δυνατότητα επιρροής στη θέσπιση νόμων και επιλογής των πράξεων που τυποποιούνται ως εγκληματικές, η διαδικασία εγκληματοποίησης διαμορφώνεται σε συνάρτηση με τις ανάγκες των τάξεων που κατέχουν οικονομική και πολιτική εξουσία. Επίσης, αποδεικνύεται ακόμα η θεωρία του Μέρτον, ότι οι εγκληματίες του λευκού κολλάρου προσπαθούν να πετύχουν τους πολιτισμικούς τους

στόχους χρησιμοποιώντας παράνομα μέσα, καθιστώντας τη πολιτική διαφθορά έτσι αναπόσπαστο στοιχείο όχι μόνο του πολιτικού συστήματος αλλά γενικότερα της κοινωνίας. Από τις παραπάνω θεωρίες προκύπτει ότι η θεωρία του Chambliss και του Μέρτον αποδεικνύουν ότι η διαφθορά και η εγκληματοποίηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις ανάγκες και τα συμφέροντα των τάξεων που κατέχουν οικονομική και πολιτική εξουσία, οι οποίοι διαπράττουν εγκλήματα για προσωπικό όφελος ιδίων αλλά και συγγενικών τους προσώπων. Οι νόμοι κατασκευάζονται προς όφελος αυτών των τάξεων, επιτρέποντάς τους να υπεκφεύγουν της δικαιοσύνης και να διαμορφώνουν τη διαδικασία εγκληματοποίησης σύμφωνα με τις ανάγκες τους.

Η εγκληματικότητα των ισχυρών και η πολιτική διαφθορά, ως αναπόσπαστα στοιχεία του κοινωνικοπολιτικού συστήματος, απαιτούν μια πιο βαθιά και ριζική προσέγγιση για την καταπολέμησή τους, η οποία θα λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές δομές και την ισχύ που ασκούν οι δράστες στο σύστημα. Η περιστασιακή πρόληψη του εγκλήματος και η επιλεκτική εφαρμογή του ποινικού συστήματος δεν αρκούν για να επιφέρουν πραγματική αλλαγή. Χρειάζεται μια συνολική στρατηγική που θα εστιάζει όχι μόνο στην αλλαγή των συμπεριφορών αλλά και στην αντιμετώπιση των ριζικών αιτίων της διαφθοράς, χρησιμοποιώντας όχι μόνο το «οπλοστάσιο» του ποινικού συστήματος αλλά και τις θεωρίες της κριτικής εγκληματολογίας που έχουν αποτελέσει αφετηρία της έννοιας της εγκληματικότητας των ισχυρών.

Βιβλιογραφία

Αγγλόφωνη Βιβλιογραφία:

1. Chambliss, W. J. (1975). *Toward a political economy of crime*. Theory and Society, 2(1). New York: Springer.
2. Chambliss, W. J. (1978). *On the take: From petty criminals to the corporate elite*. United States of America: Indiana University Press.
3. Council of Europe. (χ.χ.). *About GRECO*. Ανακτήθηκε από <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco>
4. Michalowski, R. J., & Kramer, R. C. (2007). *State-corporate crime and criminological inquiry*. In State-corporate crime: Wrongdoing at the intersection of business and government. New York: Springer.
5. Nelken, D. (2010). *Comparative criminal justice*. London: Sage Publications.
6. Rothe, D. L., & Kauzlarich, D. (2016). *Crimes of the powerful: An introduction*. Oxon and New York: Routledge.
7. Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. USA: American Sociological Association.
8. Transparency International. (2024). *Δείκτης αντίληψης διαφθοράς 2023: Εξασθενημένα δικαιοδοτικά συστήματα επιτρέπουν την ανεξέλεγκτη Διαφθορά*. Ανακτήθηκε από <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
9. European Commission. (2023). *2023 Rule of Law Report: Country chapter on the rule of law situation in Germany*. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
10. European Commission. (2024). *2024 Rule of law report: Country chapter on the rule of law situation in Germany*. Ανακτήθηκε από https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/0826d6c6-4c97-44be-8b9e-1a0b5c4361c8_en?filename=SWD_2024_605_1_EN_Germany.pdf

11. European Commission. (2023). *2023 Rule of law report: Country chapter on the rule of law situation in France*. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
12. European Commission. (2024). *2024 Rule of law report: Country chapter on the rule of law situation in France*. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
13. European Commission. (2023). *2023 Rule of Law Report: Country chapter on the rule of law situation in Italy*. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
14. European Commission. (2024). *2024 Rule of Law Report: Country chapter on the rule of law situation in Italy*. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
15. Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. United States of America: Cambridge University Press.
16. World Justice Project. (χ.χ.). *What is the Rule of Law?* Ανακτήθηκε από <https://worldjusticeproject.org/about-us/overview/what-rule-law>
17. Wolf, S. (2021). *Korruption und Antikorruption in Politik und Verwaltung*. Ανακτήθηκε από https://www.researchgate.net/publication/352006627_Korruption_und_Antikorruption_in_Politik_und_Verwaltung

Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία:

1. Ακριβοπούλου, Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο δίκαιο και στους συνταγματικούς θεσμούς*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών Κάλλιπος.
2. Αλοσκόφης, Ο. (2021). Ποινική επιλεκτικότητα: Μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis. *Crime Diary*, 15.
3. Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά Κολάρα & Οικονομικό Έγκλημα: Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*. Δίκαιο & Οικονομία. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.
4. Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2019). Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ
5. Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
6. Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
7. Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Στο *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
8. Γασπαρινάτου, Μ. (2019). Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
9. Γεωργούλας, Σ. (2019). Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
10. Γασπαρινάτου, Μ. (2021). Έγκλημα & Εξουσίες στο Ελληνικό Κράτος: Η Γκρίζα Ζώνη της Νομιμότητας. *ANTIΓΟΝΗ: το ερώτημα, Περιοδικό για την Κριτική Εγκληματολογία, το ποινικό πρόβλημα και τον κοινωνικό έλεγχο*, Εκδόσεις Τόπος-ΕΕΜΕΚΕ, Ιούνιος 2021, Τόμος Ι, Αρ. 1.

11. Το Βήμα. (2010, Ιουνίου 6). *Οι μίζες που έμειναν στην Ιστορία*. Ανακτήθηκε από <https://www.tovima.gr/2010/06/06/politics/oi-mizes-poy-emeinan-stin-istoria/>
12. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (χ.χ.). Τι είναι το κράτος δικαίου; Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_el
13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2023). Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου: Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
14. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2024). Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου: Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en
15. Ζαφειριάδης, Ε. (χ.χ.). Οι προβληματικές των διατάξεων για τη δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα. Αντιμωλία. Ανακτήθηκε από <https://antimolia.gr/e-zafeiriadis-oi-provlimatikes-ton-diataxon-gia-ti-dorodokia-kai-dorolipsia-ston-idiotiko-tomea>
16. Καϊάφα, Μ. (2014). *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
17. Κασάπογλου, Α. (2016). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24–27 Μαΐου 2016.
18. Κοσμάτος, Κ., & Λαμπάκης, Χ. (2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
19. Λούβαρη, Β. (2024, Μάιος 16). *Σύγκρουση συμφερόντων: Τι είναι και πώς αξιολογείται*. LinkedBusiness. Ανακτήθηκε από <https://www.linkedbusiness.gr/Blog/conflict-of-interest-what-is-and-how-it-can-be-assessed>
20. Μπαρκαγιάννης. (χ.χ.). *Δωροδοκία – Δωροληψία στο Δημόσιο Τομέα*. από <https://barkagiannis.gr/arthrografia/dorodokia-dorolipsia-sto-dimosio-tomea/>
21. Όμιλος Νομικών Σωκράτη Προβατά. (2019). Εγκλήματα λευκού και εγκλήματα μπλε κολάρου. Ανακτήθηκε από <https://www.provataslaw.gr>

22. Πανάγος, Κ. (χ.χ.). *Τα «αίτια» της διαφθοράς των αστυνομικών αρχών*. The Art of crime. Ανακτήθηκε από <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index5718.html?pgt=1&aid=1385908887>
23. Πέτσας, Ι. (2019). *Χαρακτηριστικά και αξίες των κρατούμενων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων και η άσκηση του δικαιώματος τους στην εκπαίδευση: Συγκριτική προσέγγιση και έρευνα στο ΕΚΚΝ Αυλώνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
24. Πρόντζας, Δ (2014). *Λόγος και πρακτικές Αντί-Διαφθοράς*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
25. Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια διοίκηση και διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
26. Σίσκος, Σ. Β. (2018, Ιανουαρίου 5). *Γερμανία: Τα πολιτικά σκάνδαλα Flick και Thyssen*. eProodos. Ανακτήθηκε από <https://www.eproodos.gr/post/germania-ta-politika-skandala-flick-kai-thyssen>
27. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (χ.χ.). *Rule of law*. Ανακτήθηκε από <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/rule-of-law/>
28. Σορβατζιώτη, Δ. (2011). *Η "φτώχεια" της δικαιοσύνης: Μια έρευνα που καταδεικνύει ότι η ποινική δικαιοσύνη και το σύστημά της δεν είναι ακριβοδίκαια σε όλες τις κοινωνικές τάξεις*. Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.
29. Σταμούλη, Ε. (2019). *Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα*. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ
30. Σπυράκη, Χ., & Σπυράκης, Γ. (2011). *Η διαφθορά στον δημόσιο τομέα: ζητήματα ορισμού και ταξινόμησης. Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης, 17*.
31. Σωτηροπούλου, Α. (2024.). *Το lobbying και το πλαίσιο ρύθμισής του στην Ελλάδα*. Nomiki Bibliothiki Daily. Ανακτήθηκε από <https://daily.nb.org/arthrografia/to-lobbying-kai-to-plaisio-rythmisis-tou-stin-ellada/>
32. Σωτηρέλης, Γ. Χ., & Ξηρός, Θ. Γ. (2020). *Σύνταγμα της Ελλάδας και Κανονισμός της Βουλής* (2η έκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
33. Τομπέα, Ε. (2021). Τι είναι η διαφορά; Κοινωνική Πολιτική-Κοινωνική Θεωρία. Ανακτήθηκε από <https://socialpolicy.gr/2021/12/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC.html>

34. Χουλιάρης, Α. (2019). Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
35. Analyst Team. (2019, Μάιος 5). *Η εντυπωσιακή διαφθορά της Γερμανίας*. The Analyst. Ανακτήθηκε από <https://analyst.gr/2019/05/05/i-entiposiaki-diafthora-tis-germanias/>
36. GRECO. (2020). Η Γαλλία πρέπει να κάνει περισσότερα για την πρόληψη της διαφθοράς. Ανακτήθηκε από <https://www.coe.int/el/web/greco/-/france-needs-to-do-more-to-prevent-corruption>
37. Naftemporiki. (2022, Δεκέμβριος 12). *Qatargate: Όσα πρέπει να ξέρετε για το σκάνδαλο διαφθοράς και την εμπλοκή της Εύας Καϊλή*. Ανακτήθηκε από <https://www.naftemporiki.gr/politics/1415769/qatargate-osa-prepei-na-xerete-gia-to-skandalo-diafthoras-kai-tin-emploki-tis-eyas-kaili/>
38. Proto Thema. (2021, Μάρτιος 10). *Κορονοϊός - Γερμανία: Το σκάνδαλο με τις μάσκες φέρνει παραιτήσεις*. Ανακτήθηκε από <https://www.protothema.gr/world/article/1102988/koronoios-germania-to-skandalo-me-tis-maskes-fernei-paraitiseis/>